RUSKE NARODNE

PRIPOVIJETKE.

PREVEO

M. DIVKOVIĆ.

U SVIJET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1905.

25498

PUČKA KNJIŽNICA

IZDAVANA

DRUŠTVOM SVETOJERONIMSKIM.

KNJIGA CXL.

RUSKE NARODNE PRIPOVIJETKE.

PREVEO

M. DIVKOVIĆ.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1905.

RUSKE

NARODNE PRIPOVIJETKE.

PREVEO

M. DIVKOVIĆ.

NA SVIJET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1905.

I. Stara se gostoljubivost zaboravlja.

Zapao vuk u gvoždja, te se nekako iskopao i stao se probijati u gustu šumu. Opaze ga lovci i stali ga slijedom slijediti. Vuku je valjalo bježati preko ceste, a u taj je čas išao cestom s polja mužik s vrećom i s cijepom. Vuk će njemu: „Učini mi ljubav, čovječe, sakrij me u vreću! lovci me gone.“

Mužik pristane, sakrije ga u vreću, sveže je i zametne na rame. Idući dalje sretne se s lovcima. „Nijesi li, čovječe, vidio vuka?“ pitaju oni. „Ne, nijesam ga vidio!“ odgovara mužik. Lovci potrče naprijed, te umaknu iz očiju. „Jesu l' moji zlotvori otišli?“ upita vuk. „Jesu.“ „Nuder ti sad mene pusti na slobodu.“ Mužik razveže vreću i pusti vuka na slobodni svijet. Vuk reče: „A što 'š sad, čovječe, ja ću te pojesti!“ — „Aj, vujo, vujo! iz kake te ja nevolje izbavih, a ti hoćeš, da me izjedeš!“ — Stara se gostoljubivost zaboravlja“, odgovori vuk. Mužik videći, da se nema kud, reče: „Nu, kad je to tako, hajdemo dalje, i ako prvi, s kojim se sretnemo, reče po tvome, da se stara gostoljubivost zaboravlja, e onda nema druge — izjest ćeš me!“ Podju dalje, a u susret im dodje stara kobila. Mužik pristupi k njoj pitajući je: „Učini nam ljubav, kobilice-majčice, rasudi izmedju nas dvojice! Ja sam evo vuka izbavio iz velike nevolje, a on će da me iz-

jede!“ I ispripovjedi joj sve, kako je bilo. Kobila razmišlja — razmišlja i reče: „Ja sam živjela u gospodara dvanaest godina, oždrijebila mu dvanaestero ždrebadi; iz svih sam svojih sila za nj radila, — a kako omatorih, te nijesam mogla raditi, — uzme i odvuče me pod strmu obalu; ja sam se uspinjala — uspinjala — nasilu se uspeh i sad evo tumaram, kud me oči vode. Jest, stara se gostoljubivost zaboravlja!“ — „Vidiš, da ja imam pravo“, reče vuk.

Mužik se rastuži i stane moliti vuka, da počeka, dok se s drugim sretnu. Vuk i na to pristane. Sretnu oni stara psa. Mužik pristupi k njemu s istim pitanjem. Pas razmišlja — razmišlja i reče: „Služio sam gospodara dvadeset godina, sačuvao mu kuću i stoku, a kako omatorih i prestadoh lajati, otjera me od kuće i evo tamaram, kud me oči vode. Jest, stara se gostoljubivost zaboravlja!“ — „Nu vidiš li, da ja imam pravo!“

Mužik još se više rastuži i zamoli vuka, da počeka i do trećeg puta, a onda radi, kako znaš, ako se ne opomeneš moje gostoljubivosti.

Treći se put sretnu s lisicom. Mužik joj ponovi pitanje. Lija se stane prepirati: „Ali kako je moguće, da se vuk, taki trbonja, mogao smjestiti u tako maloj vrećici?“ I vuk i mužik bogmali se, da je to živa istina, ali lija sve još nije vjerovala i reče: „Nuder ti, mužičku, pokaži, kako si ga strpao u vreću!“ Mužik rastvori vreću, a vuk turne u nju glavu. Lija vikne: „A zar si samo glavu turio u vreću?“ Vuk udje sav. „A sad ti, mužičku“, nastavi lija, „pokaži, kako si vreću zavezao?“ Mužik je sveže. „Nude, mužičku, kako ti u polju žito mlatiš?“ Mužik začne cijepom mlatiti po vreći. „Nude, mužičku, a kako ti to prevraćaš?“ Mužik prevraćajući zahvati liju po glavi i ubije je do smrti, govoreći k tome: „Stara se gostoljubivost zaboravlja!“

2. Vještica.*

Bio muž i žena. Muž obudovio, te se oženio drugom ženom, a od prve je žene ostala u njega djevojka. Zla je maćeha nije voljela, bila je i sve mislila, kako bi je uništila. Jednom ode otac nekud, a maćeha reče djevojci: „Idi k svojoj teci, mojoj sestri, zamoli je iglicu i končića, da ti košulju sašijem.“ A ova je tetka bila vještica. Ali djevojka nije bila luda, nego se svrati prije k svojoj rodjenoj teci. „Dobro jutro, tetice!“ „Dobro jutro, zlato moje! Što si došla?“ — „Majčica me poslala k svojoj sestri, da je zamolim iglicu i končića — da mi košulju sašije.“ Ona je stane poučavati: „Tamo će te, nećačice, breza u oči šibati — ti je vrpcom poveži; tamo će vrata škripati i lupati — ti im podlij pod čepove ulja; tamo će te psi napadati, ti im baci hljeba; tamo će ti mačak oči grepsti, — ti mu butine daj.“ Pošla djevojka, ide te ide i dodje na mjesto.

Stoji koliba, a u njoj sjedi stara vještica i če. „Dobro jutro, tetice!“ — „Dobro jutro, drago moje!“ „Majčica me poslala, da te zamolim iglicu i končića, — da mi košuljicu sašije.“ — „Dobro; sjedni medjutim za tkanje.“ Djevojka sjedne za stan, a stara vještica izadje i reče služavci: „Idi, zgrij banju i okupaj mi nećačicu, ali pazi dobro, ja hoću, da je izjedem za doručak.“ Djevojka sjedi ni živa ni mrtva, sva uplašena, i moli sluškinju: „Rodjena moja! nemoj toliko potpaljivati, koliko vodom zalijevati, u rešetu vodu nosi — i dade joj maramicu. Stara vještica čeka, pristupi k prozoru i pita: „Češ li, nećačice, češ li, draga?“ — „Čem,

* U narodnom se pripovijedanju održalo iz poganskoga doba nekoliko stvari, kojih u istinu nema, ali se u ono vrijeme u njih vjerovalo. Take su utvare, u koje danas nitko pametan ne vjeruje: vile, vještice, vukodlak, vjedogojna, stupać, mora, sud, kuga i. t. d.

tetice, čem, draga moja!“ Stara vještica ode, a djevojka dade mačku butinice i pita ga: „Može li se kakogod odavle uteći?“ — „Evo ti češljić i otarak, kaže mačak, uzmi ih i bježi. Za tobom će stara vještica u potjeru, ti prikloni uho k zemlji i kako čuješ, da je blizu, baci najprije otarak — stvorit će se široka, široka rijeka; a ako stara vještica prijedje preko rijeke i stane te tjerati, i opet prikloni uho k zemlji i kako čuješ, da je blizu, baci češljić — stvorit će se gusta, gusta šuma; kroz nju se ona već ne će probiti!“

Djevojka uzme otarak i češljić i pobjegne. Psi je htjeli ugristi, — ona im baci hljeba, i oni je propuste; vrata htjela, da se zaklope, — ona podlije pod čepove ulja, i vrata je propuste; breza joj htjela oči da išiba — ona je vrpcom preveže, i ta je propusti. A mačak sjeo za stan i če; nije toliko natkao, koliko je zamrsio. Stara vještica pristupi k prozoru i pita: „Češ li, nećačice, češ li, drago moje?“ — „Čem, tetko, čem, drago moje!“ odgovara krupno mačak. Stara vještica potrči u kolibu, vidi, da je djevojka pobjegla, pa uzme biti mačka, grditi ga, zašto nije djevojci oči iskopao. „Što ja tebe služim, kaže mačak, nijesi mi koščice dala, a ona mi je butine dala.“ Stara se vještica nagna na pse, na vrata, na brezu i na služavku, pa stane sve grditi i mlatiti. Psi joj kažu: „Što mi tebe služimo, nijesi nam ni ogorjele korice bacila, a ona nam je hljeba dala.“ Vrata kažu: „Što mi tebe služimo, nijesi nam ni vodice pod čepove podlila, a ona nam je ulja podlila.“ Breza kaže: „Što ja tebe služim, nijesi me ni končićem prevezala, a ona me vrpcom prevezala.“ Služavka kaže: „Što ja tebe služim, nijesi mi ni krpice darovala, a ona mi je maramicu darovala.“ Stara vještica žurno sjedne u stupu, tučkom tjera, umetom trag zameće — te se pusti u potjeru za djevojkom. Djevojka prikloni uho

k zemlji i čuje, kako stara vještica tjera i kad bi već blizu, uzme i baci otarak; stvori se široka, široka rijeka! Stara vještica doveze se k rijeci i od ljutine zubima škrine, vrati se kući, uzme svoje volove i dotjera ih do rijeke. Volovi ispili svu rijeku do kapi, a stara se vještica dade opet u potjeru. Djevojka prikloni uko k zemlji i, čuje, da je baba blizu, baci češljić; — stvori se gusta i strašna šuma! Stara je vještica stala gristi, no koliko se ona trudila — progristi je nije mogla i vrati se kući.

A muž se već vratio kući i pita: „A gdje je moja kći?“ — „Pošla je k tetici“, kaže maćeha. Malo iza toga dotrči djevojka kući: „Gdje si bila?“ pita otac. „Ao, ćaćko!“ kaže ona, ovako i ovako: — „mene je majčica poslala k tetici, da zamolim iglicu i končića, — da mi košuljicu sašije, — a tetka me, stara vještica htjela da pojede.“ „A kako ti uteče, kćeri moja?“ Tako i tako, pripovijeda djevojka. Muž, kako sve to sazna, rasrdi se na ženu i ustrijeli je, a sam stane s kćerju živjeti u obilju i ja sam tamo bio, medovinu, pivo pio, po ustima mi teklo, u grlo ne doteklo.

3. Vještica i junak.

U porodici jednoj bila tri brata; nastarijega, prozvali Ovnom, srednjega Jarcem, a najmladjega Filjuškom. Jednom podju njih sva trojica u šumu, a u šumi živio kao lugar rodjeni djed njihov. U ovoga djeda ostaviše Ovan i Jarac rodjenoga svoga brata Filjušku, a sami podju u šumu u lov. Filjuški bila i volja i sudbina jednaka. Djed je bio star i vrlo nedomišljat, a Filjuška vragolast. Prohtjelo mu se jesti jabuku; on umakne djedu, pa u vrt i popne se na jabuku. Najednom se odnekud stvori vještica u željeznoj stupi s tučkom u ruci, dotrči k jabuci i kaže: „Zdravo, Filjuška! što se

pope ovamo?“ — „Evo da uberem jabučicu“, reče Filjuška. „Evo ti, drago moje, moja jabuka“. — „Ova je gnjila“, reče Filjuška. „Evo ti druge!“ — „A ova je crvljiva“. — „Nu tebi se hoće vragolije zbijati Filjuška; a ti uzmi evo od mene jabuku iz ruke u ruku“. On pruži ruku, a vještica zgrabivši ga posadi ga u stupu, pa poleti s njime preko grmlja, preko šuma, preko jaruga, brzo tjera stupu tučkom. Tu se Filjuška osvijesti i stane vikati: „Jarče, Ovne! U pomoć žurno! vještica me odvukla za strme one gore, za crne one šume, za stepe one gusinje“. Jarac i Ovan odmarali se tada; jedan je ležao na zemlji, i njemu se pričini, da ga netko vičući zove. „Priklonide se k zemlji! kaže ležeći onome, koji je sjedio“. — „Oj, to viče naš Filjuška!“ Puste se oni u bijeg, bježali su te bježali i stigli vještícu, oteli joj i Filjušku i doveli ga k djedu, a djed se njemu začudi. Djedu oni nalože, da pripazi na Filjušku, a sami odu. Filjuška se opet kao i prije lukavo popne na jabuku; tek se pope, a eto ti opet vještice pred njime i daje mu jabuku. „Ne ćeš me, ne, prevariti, zlotvorko!“ reče Filjuška. — „Nude ti, Filjuška, uhvati moju jabuku, ja ću ti je baciti“. — „Dobro, a ti bacaj!“ Vještica mu hotimice baci jabuku niže; on se ispruži za jabukom, da bi je uhvatio — u tom ga vještica najednom zgrabi za ruku i opet ga besvijesna vukla po gorama, po dolovima i po crnim šumama, odvukla ga u svoju kuću, okupala ga i posadila na klupu.

U jutro se vještica sprema u šumu i nalaže kćeri svojoj: „Nude, kćeri moja, ugrij peć žarko prežarko i ispeci mi Filjušku za ručak!“ a sama ode za plijenom. Kći zažari peć, uzme i sveže Filjušku i metne ga na lopar i kako ga samo hoće da turne u peć — on se upre, pa se upre nogama u čelo. „Nemoj ti tako, Filjuška!“ reče vještičina kći. — „A da kako? kaže Filjuška, ja ne znam.“ — „Evo kako, pusti, ja ću te naučiti!“ i legne na lopar kako valja, a Filjuška ne promaši — već je najednom turi u peć, te je zatvori zaklopcem čvrsto, prečvrsto. Ne prodje više od dva do tri sata, Filjuška osjeti, gdje je zamirisalo pečenjem, otklopi zaklopac i izvadi kćer vještičinu pečenu, namaže je uljem, pokrije na tavi ručnikom i postavi na klupu, a sam ode na tavan ponesavši sa sobom obični tučak i stupu vještičinu. Upravo predveče dolazi vještica, pa navali baš klupi i izvuče pečenje, pojede sve, skupi sve kosti, razmjesti ih po zemlji redom i začne se po njima šetati, a za kćer i ne pita — misleći, da u drugoj sobi vunu prede. Ali vještica šetajući govori: „Drago dijete moje! dodji k meni i prošetaj se sa mnom po Filjuškinim kostima!“ — A Filjuška s tavana viče. — „A, ti si to tamo, razbojniče? počekaj, ja ću ti dati!“ — zaškripi zubima, zatopoće nogama, pa na tavan. Filjuška se ne uplaši, zgrabi tučak i udari je razmahnuvši se po čelu, vještica se samo složi na zemlju. Filjuška se popne na krov, vidi, gdje guske lete, te im viče: „Dajte mi po perce, da načinim sebi krioce“. One mu dadu po perce, i on poleti kući. A kod kuće ga već odavno mrtva spominju; potome se, kako ga vide, svi obraduju, te mjesto dâće daju veselu gozbu i stanu živjeti i blago stjecati.

4. Trgovačka kći i služavka.

Bio vrlo bogat trgovac, u njega bila krasna, prekrasna kći. Taj je trgovac vozio robu po različnim gubernijama i dodje u jedno carstvo k caru, doveze lijepu robu i stane mu prodavati. Car zametne s njim ovaki razgovor: „Ja, kaže, ne ću naći prema sebi nevjestu!“ Trgovac stane govoriti tome caru: „U mene je kći

krasna; tako krasna da ljepše ni zamisliti ne možeš". Car ne časeći časa napiše pismo i zovne svoju gospodu žandare: „Idite k tome trgovcu i predajte ovo pismo trgovačkoj kćeri!" A u pismu je pisano: „Spremaj se na vjenčanje". Trgovačka kći uzme pismo u ruke, suze joj polete niz obraze, te se stala spremati i služavka s njome, a nitko ne će ove služavke raspoznati od trgovačke kćeri; ne će je raspoznati zato, što su bile jednoga lica. One se obukle u jednako odijelo, te idu k caru na vjenčanje. Ovoj se služavci dosadi i odmah reče: „Hajdemo, da se po ostrvu prošetamo!" Pošle one po ostrvu, uspavala služavka trgovačku kćer travom uspavaćom, iskopala joj oči i stavila ih u džep. Po tom pristupi k žandarima i kaže: „Gospodo žandari, moja se služavka izgubila na moru." A oni joj odgovore: „Samo da si nam ti živa, a one nam služavke nimalo ne treba!"

Dodju do cara, odmah se vjenčaju i stanu živjeti. A car sam u sebi misli: „Trgovac taj mora da me prevario, to nije trgovačka kći, zašto je ona tako nelijepa uma i razuma? sasvim ništa ne zna raditi!" Živi s njome, a ona se trgovačka kći oporavila od bolesti, koju joj je služavka uzročila; ništa ne vidi, samo čuje. I čuje ona, gdje staračac čuva stoku, te mu stane govoriti: „Gdje se ti, djede, nalaziš?" — „Ja stanujem u kućici." — „Primi i mene k sebi!" Staračac je primi. Ona mu kaže: „Djeko, otjeraj tu stoku!" On je posluša, — otjera stoku, a njega šalje u dućan: „Uzmi baršuna i svile na dug. Starac podje; od bogatih ne da nitko na dug, a dali mu iz siromašna dućana. Donese on slijepoj baršuna i svile; ona mu kaže: „Djeko, legni spavati, a za drugo te neka briga nije, a meni je bio dan, bila noć — sve jedno!" I stane ona od baršuna i od svile krunu šiti. Sašila krunu tako krasnu,

da je se — nagledati ne možeš. Ujutru rano budi sljepica starca i govori: „Podji, odnesi to caru, ne traži ništa, samo oko traži, pa ma što radili od tebe — ništa se ne boj!" I dodje on u dvorac, donese krunu. Tu se svi divili kruni i stali s njime trgovati, a starac stao od njih tražiti oko. Odmah jave caru, da traži oko. Car izadje, obraduje se kruni i stane se pogadjati za nju, a taj od njega traži oko. Nu car ga izgrdi i već hoće, da ga strpa u tamnicu. Ma što car govorio, on ostaje sve pri svome. Car vikne svojim žandarima: „Idite, iskopajte zarobljenome soldatu oko!" A žena njegova carica u taj čas doleti, izvadi oko i dade ga caru. Car se veoma obraduje: „Ah, kako l' si me izbavila, carice moja", i preda starcu oko. Starac ga uzme i podje s dvorca, dodje u svoju kućicu. Sljepica ga pita: „Jesi l', djeko, uzeo moje ošce?" On joj kaže: „Jesam!" I uzme ga od njega, izadje u zoru, pljune na ošce, namjesti ga i — začne gledati.

Šalje ona starca i opet u dućan, dâ mu novaca, naloži mu, dug da plati za svilu i za baršun i jošte mu naloži, da uzme baršuna i zlata. Uzme u siromašnoga trgovca i donese trgovačkoj kćeri i baršuna i zlata. I stane ona šiti drugu krunu, sašila je i šalje starca k istome caru, a sama nalaže: „Ništa ne uzimaj, samo oko traži; a stanu li te pitati, gdje si je uzeo, kaži: Bog mi dao!" Dodje starac u dvorac, svi se tamo zadivili: prva je kruna bila krasna, a ova još krasnija. I reče car: „Ma što se tražilo, kupiti je valja!" — „Daj mi oko", traži starac. Car odmah šalje, da iskopaju zarobljeniku oko, a žena careva je tude i izvadi drugo oko. Car se veoma obraduje i zahvali joj: „Ah, kako si ti mene, majčice, izbavila ovim oščem!" Pita car starca: „A gdje ti, starče, uzimaš te krune? — „Bog mi je dao!" reče mu starac i ode s dvorca. Dodje

kući i preda ošce sljepici. Ona opet izadje u zoru, popljuje ošce, namjesti ga — i stane gledati objema očima. Noć prospava u kućici, a na jednom se osjeti u staklenoj kući i začne šetati.

Podje car, da vidi, kakvo je to čudo. Tko je sagradio te dvorove? Došavši na dvor, ona mu se obraduje, odmah ga dočeka i za stô ga sjeda. Počastivši se tamo odlazi i zove je k sebi u gosti. Vrativši se kući pripovjedi svojoj carici: „Aj, majčice, kakva je u tom i u tom mjestu kuća! i kakva je djevojka u njoj, ma što tko samo pomisli, to ona već zna!“

Carica se domisli i kaže sama sebi: „Ovo je sigurno ona, kojoj sam ja oči iskopala.“

Car i opet ide k njoj u gosti, a carica se ljuti. Doveze se car, pogosti se i zove je u gosti. Ona se stane spremati i govori starcu: „S Bogom! evo tebi sanduk novaca, makar ti do dna vadio iz njega — bit će uvijek pun. Ti ćeš leći u ovome staklenom domu, a ustat ćeš u kućici svojoj. Ja ću evo u goste; mene ne će medju živima biti, — ubit će me i sasjeći u sitne komade; ti ujutru ustani, načini lijes, skupi moje komadiće i sahrani ih“.

Starac zaplače nad njome. U taj čas dodju žandari, posade je u kola i odvezu. Dovezu je u gosti, a carica ni da bi je pogledala — smjesta bi je ubila. I carica izadje na dvor i kaže žandarima: „Kako vi kući povedete ovu djevojku, isijecite je u mesne komade, izvadite iz nje srce i donesite ga meni!“ Povedu oni trgovačku kćer kući i razgovaraju se s njom živo, a ona već zna, što hoće da urade i kaže im: „Isijecite me brže!“ Oni je isijeku, izvade joj srce, a samu zakopaju u zemlju i dodju u dvorac.

Carica izadje; uzme srce, smota ga u jaje i metne u džep. Starac je spavao u staklenom domu, a osvanuo

u kućici i zalio se suzama. Plače, plače, ali posao treba ispuniti. Načini lijes i podje je tražiti; nadje je u gnoju, raskopa ga, skupi sve dijelove, položi ih u lijes i sahrani kod sebe, a car o tome ništa ne zna i ide trgovačkoj kćeri u gosti. Dodje on na ono mjesto — nema kuće, nema ni djevojke, samo je ondje, gdje je ona sahranjena, izrastao vrt. Vrati se u dvorac i stane pripovijedati carici: „Idem ja, idem, ne nadjem ni kuće, ni djevojke, nego samo vrt!“ Čuvši to carica izadje na dvor i kaže žandarima: „Idite i posijecite na onome mjestu vrt.“ Dodju oni k vrtu i stanu ga sjeći, a on se skamenio.

Ne može car da otrpi, — hoće da vidi, i podje, da to gleda. Došavši u vrt opazi u njemu dječarca — i kako lijepa dječarca! „Jamačno su se, pomisli on, gospoda šetala, pa ga izgubili“. Uzme ga u dvorac, dovede ga u palaču i kaže carici: „Pazi, majčice, da ga ne rascvijeliš“. A dječarac se u to tako razvikao, da ga ničim nijesu mogli zabaviti, ni ovako ni onako, a on sve viče!

Carica izvadi iz džepa jaje smotano od srca i da mu ga. On se prestane derati, začne trčati po sobama, „Ah, majčice, kaže car carici, kako si ga utješila.“ Dječarac poteče na dvor, car za njim; on na ulicu — i car na ulicu, on u polje — i car u polje, on u vrt — i car u vrt. Vidi tamo car djevojku i vrlo se obraduje. Djevojka mu kaže: „Ja sam tvoja nevjesta, trgovačka kći, a carica tvoja — moja je služavka“. I dodju oni u dvorac, a carica padne pred njome na koljena: „Oprosti!“ — A ti meni nijesi oprostila: jedanput iskopala si mi oči, a drugi me put dala isjeći u sitne komade! A car kaže: „Žandari iskopajte sad i carici oči i pustite je u polje“. Iskopaju joj oči, privežu je konjima za repove i puste je u polje; konji je rastrgali po čistome

polju. A car s mladom stane živjeti i u obilju uživati. Car je uvijek milovao i kao zlato cijenio.

5. Vasilisa zlatokosa i Ivan Graško.

Bio car Svetozar. U njega, u cara, bila dva sina i kći krasotica. Dvadeset je godina živjela u sjajnim dvorovima, radovali joj se car s caricom, dojilje jošte i sobarice, ali nitko od knezova i od vitezova nije vidio njena lica. A carevna krasotica zvala se Vasilisa zlatokosa; nikud ona iz sobe nije izlazila, slobodnim zrakom carevna nije disala; mnogo je bilo u nje i odijela raznocvjetna i dragoga kamenja, no carevni je bilo dosadno; u sobi joj bilo zagušljivo, zavjesa joj tegotna. Gusta njezina kosa, zlatnosvilena, ničim pokrita, u kitu spletena, padala joj do peta i ljudi stali nazivati Vasilisu: zlatnom kitom, nepokritom krasoticom. No zemlja se puni glasom; mnogi su carevi saznali i poslanike poslali k caru Svetozaru, da ga ponizno mole, da carevnu udaje. Car se nije žurio; ali vrijeme je došlo i opravi on glasnike u sve zemlje s glasom, da će carevna birati sebi ženika, da bi se skupili cari i carevići, da bi se skupili k njemu u goste, a sam podje u odaje visoke, da kaže Vasilisi Prekrasnoj. Carevni je u srcu bilo drago; gledajući kroz prozor, iza zlatne rešetke u zeleni vrt, cvjetnu livadicu, prohtije joj se, da se prošeta; zamoli, da je puste u vrt — s djevojkama da se poigra. „Gospodaru ćaćko!“ govorila ona, „ja još nijesam vidjela svijeta božjega, po travi, po cvijeću nijesam hodila, tvoj carski dvorac nijesam gledala; dopusti, da se s dojiljama, sa sobaricama po vrtu sprodjem.“ Car dopusti i sadje Vasilisa Prekrasna s visoke odaje na široki dvor. Otvore se daščana vrata, osjeti se ona na zelenoj livadi pred strmom gorom; po

toj gori rastu kitnasta drveta, na livadi gizda se različito cvijeće. Carevna trgala modre cvijetke, udaljila se malo od dojilja — mlada glava bila neoprezna; lice je njeno bilo otkrito, krasota bez pokrivala . . . . Najednom se digne silan vihar, nevidjen, nečuven, kaki stari ljudi ne pamte; zavrne se, zavrti se, gle — zahvati vihar carevnu, i ponese je u zrak. Kriknu dojilje, bježe, odmiču, na sve strane lete, ali samo jedno vide, kako je vihar nosi. I odnijelo Vasilisu zlatokosu preko mnoge zemlje velike, rijeke duboke, preko tri carstva u četvrto — u zemlju zmaja ljutoga. Dojilje lete u palaču, rone suze, bacaju se caru na koljena: „Gospodaru! ne krivi nas u nevolji, krivi sebe; ne ubij nas, daj da ti kažemo riječ: vihar odnese naše sunašce, Vasilisu krasoticu, zlatnu kosu, a ne znamo — kuda.“ Ispripovijedaju sve, kako je bilo. Rastuži se car, razljuti se i u ljutini pomiluje sirote. Sjutra dodju knezovi i kraljevići u carske dvorove i videći tugu, brigu carsku, upitaju ga, što se dogodilo? „Grijeh nada mnom!“ reče im car: vihar je odnio moju dragu kćer, Vasilisu zlatnu kosu, a ne znam — kuda.“ Ispripovjedi sve, kako je bilo.

Došljaci govorili medju sobom, i knezovi i kraljevići pomisle, porazgovore se, — da se car možda od njih ne odriče, da se ne može odlučiti, da izda kćer, — navale u odaje carevnine — ali je nigdje ne nadju. Car ih nadari, svakoga iz carske blagajne nadijeli: posjedali oni konje svoje, on ih donekud isprati; svijetli se gosti poklone i u svoje zemlje razidju.

Dva carevića mlada, junačka braća Vasilise zlatokose, videći suze oca i matere, stanu moliti roditelje: „Pusti nas, gospodaru oče! blagoslovi, carice majčice! da potražimo kćer vašu, a sestru našu.“

„Sinci moji dragi, djeco rodjena!“ reče car neveselo, „a kud ćete poći?“ — „Mi ćemo, oče, svakud —

kud ima puta, kud ptica leti, kud oči gledaju, možda je nadjemo!“ Car ih blagoslovi, carica ih na put spremi; zaplakavši rastanu se. Jašu dva carevića; po blizu, po daleku li putu, jašu li dugo ili kratko — obojica ne znaju. Jašu godinu, jašu dvije, projašu tri carstva, a modre se, vide se visoke gore, medju gorama stepe peščane; to je zemlja zmaja ljutoga. I pitaju carevići putnike, nijesu li čuli, nijesu li vidjeli, gdje je carevna Vasilisa zlatokosa? A ovi im odgovaraju isto: „Mi je ne poznajemo, gdje je ona — nijesmo čuli.“ Davši odgovor odmiču na stranu. Primiču se carevići pod velik grad; na cesti stoji vrlo slab starac — i ćorav i hrom, i s torbom moleći milostinju. Zaustave se carevići, bace mu novac srebrn i pitaju ga: nije l' gdje vidio, nije l' što čuo o carevni Vasilisi zlatokosoj, nepokritoj krasoti? „Ej, prijatelji!“ odgovori starac, „vi ste, to se zna, iz tudje zemlje. Naš vladar, zmaj ljuti, oštro je zabranio vrlo oštro razgovarati sa strancima. Zaprijetio nam pod kaznom govoriti, pripovijedati, kako je prenio mimo grad vihar carevnu prekrasnu.“ Tu se domisle carevići, da je blizu njihova rodjena sestra, vatrene konje podbodu, k dvorcu jašu. A taj je dvorac zlatan, i stoji na stupu na srebrnu, a streha je nad dvorcem od pravoga dragoga kamenja, stube od bisernice, kako i krioca, s obje strane se rasklapaju i sklapaju. U taj čas gleda tužno Vasilisa Prekrasna na prozor, kroz rešetku zlatnu i krikne od radosti — upozna braću svoju na daleko, kao da joj srce kazalo. I carevna natiho pošalje, da ih dočekaju, u dvorac dovedu, a zmaja ljutoga nije kod kuće bilo. Vasilisa se Prekrasna zabrine, poboji se, da ih ne bi on vidio. Istom oni udju, zastenje stup srebrni, stube se rasklope, zasjaju dva krovića, sav se dvorac stao okretati, na mjestima se pomicati. Carevna se uplaši i kaže braći: „Zmaj leti! zmaj leti! od toga se i dvorac

okreće. Sakrite se, braćo!“ Tek to izreče, kad tamo, uleti zmaj ljuti i krikne gromovitim glasom, zvizne krepkom zvizdom: „Kaka je tu živa duša?“ — „Mi smo, zmaju ljuti“, odgovaraju bez straha carevići; „iz rodjene smo zemlje k sestri došli.“ — „A, vi ste to, momci!“ vikne zmaj udarajući krilima. „Zašto da od mene poginete, ovdje sestrū da tražite; vi ste joj braća rodjena, vitezi, ali neznatni!“ I zmaj zahvati na krilo jednoga, udari njime o drugoga i zvizne i zakrešti. K njemu dotrči dvorska straža, zgrabi mrtve careviće, baci obojicu u duboku jamu. Carevna ljuto zaplače. Vasilisa zlatokosa nije ni jela, ni pila, svijeta gledati nije htjela; prodju jedno dva tri dana — umrijeti ne može, nije odlučila umrijeti — žao joj krasote svoje, glad je okusila, treći je dan založila. A sama mîslî mîsli, kako bi se zmaja izbavila i stane ispitivati maženjem: „Zmaju ljuti?“ reče ona, „velika je tvoja sila, moćan je tvoj polijet, može l' biti, da ti nemaš protivnika?“ — „Još nije tome vrijeme!“ reče zmaj: „kod moga je poroda pisano, da će biti moj protivnik Ivan Graško, a rodit će se od graška.

Zmaj je to šaleći se kazao, protivniku nije se nadao. Silni se uzda u silu, ali i od šale bude istina. Tuguje majka Prekrasne Vasilise, što nema o djeci glasa; za carevnu propali carevići. Jednom podje ona, da se prošeta, u vrt s dvorskim gospodjama. Dan bio vruć, carici se prohtjelo piti. U tome je vrtu iz brežuljka strujom tekla izvor-voda, a nad njom je bunar od bijela mramora. Zacrpavši zlatnom kutlačom vode kao suza čiste pohiti carica, da se napije, i najednom proguta s vodom grašak. Grašak se naduo, a carica otežala; grašak raste i raste, a caricu sve tišti i davi. Prodje neko vrijeme i — rodi ona sina; dade mu ime Ivan Graško, i raste on ne s godinama, nego sa satovima,

* *

gladak, okrugao! gleda, smiješi se, skače, poskoči i po pijesku se valja, a sve u njemu sila raste tako, da je za neko deset godina postao silan vitez. Začne on pitati cara i caricu, je l' u njega bilo mnogo braće i sestara, i sazna, kako se dogodilo, da je sestru odnio vihar — ne zna se kuda. Dva su brata izmolila, da potraže sestru, te su bez traga i bez glasa propala.

„Ćaćko i majčice!“ zamoli Ivan Graško, „pustite i mene, da potražim sestru i braću; blagoslovite me!“

„A što si to, dijete moje, zamislilo!“ u jedan glas progovore car i carica; ta ti si jošte zelen, mladjan; braća su tvoja pošla, pa propala, i ti ćeš, kako podješ — propasti.“ — „Možda ne ću!“ reče Ivan Graško, „hoću da potražim braću i sestru.“

Odgovarali i molili dragoga sina car s caricom, ali on moli, isplače i izmoli; sprema se na put u svijet i sa suzama ga otpuste. Evo Ivana Graška u slobodi, otkotrlja se u pusto polje; ide dan, ide drugi, pod noć ulazi u mrku šumu. U toj šumi ima kućica na kokošjim nožicama, od vjetra se ljulja, sama se okreće. Po staroj riječi, po majčinu pripovijedanju: „Kućico, kućico!“ govovori Ivan, dunuvši u nju: „stani naličjem k šumi, licem k meni.“ I gle, okrene se kućica licem k Ivanu, gleda iz prozora sijeda starica i govori: „Tko si božji?“ Ivan se pokloni, požuri se, da upita: „Nijesi li, bako, vidjela vihara poletnoga? u kaku on zemlju nosi krasne djevojke?“ — „Oh, oh, momče!“ odgovara starica pokašljajući, na Ivana pogledajući: „i mene je ovaj vihar uplašio tako, da sto i dvadeset godina sjedim u ovoj kućici, nikud ne izlazim, nejednako naleti i umakne! Ali to nije vihar, već je to zmaj ljuti!“ — „Kako bi se moglo doći k njemu?“ upita Ivan. „A što te napalo, srce moje! zmaj će te progutati.“ — „Možda ne će!“ — „Pazi se, junače, teško ćeš iznijeti živu glavu; a

ako se vratiš, zadaj vjeru, da ćeš iz zmajevih dvorova donijeti vode, od koje ćeš se, ako se njom poprskaš, pomladiti!“ doda ona jedva jedvice mičući usnama. „Dobit ću, — donijet ću, bako, zadajem ti vjeru.“ — „Vjerujem u savjest tvoju. Hajde upravo, kud se sunce valja, za godinu ćeš doći do Lisje gore, tamo pitaj — gdje je put u zmajevo carstvo.“ „Hvala, bakice!“ — „Nemaš, zašto, dušice!“ Podje evo Ivan Graško u zemlju, kud se sunce valja. Brzo se priča pripovijeda, polako se posao radi. Prodje tri carstva, dodje i do zmajeva carstva. Pred gradskim vratima vidi prosjaka — hroma, slijepa starca sa štakom — i udijelivši mu milostinju, upita ga: „Nije l' u tome gradu carevna, mlada Vasilisa zlatokosa?“ — „Jest, ali je zabranjeno pripovijedati!“ odgovori mu prosjak. Ivan se dosjeti, da je sestra njegova tamo Smjelo se momče ohrabri, pa podje k dvorovima. U taj čas gleda ljepotica Vasilisa zlatokosa kroz prozor, ne leti li zmaj ljuti, i opazi izdaleka mlada viteza, dakako da je poželjela, o njemu da sazna, iz kake je zemlje, od kakoga roda, nije li ga ćaća poslao, nije l' majčica rodjena? Čuvši, da je Ivan došao, najmladji brat (a carevna ga nije po licu poznavala), poteče Vasilisa k njemu, dočeka brata sa suzama: „Bježi, što brže, vikne ona, bježi, braco! evo sad zmaja, vidjet će te, — pogubit će te!“ — „Seko draga! odgovara joj Ivan, da ti ne govoriš, ja te ne bih slušao. Ne bojim se ja zmaja i sve sile njegove.“ — „A zar bi se ti — Graško“, upita Vasilisa, „mogao s njime pograbiti?“ — „Počekaj, seko sekice, prije ti mene napoji, ja sam išao po žegi, sustao sam s puta, hoće mi se, dakle piti.“ — „A što ti piješ, braco?“ — „Po vedro slatko medovine, sekice draga!“

Vasilisa zlatokosa dade donijeti vedro medovine slatke, a Graško ispije vedro u jedanput — na dušak,

i zamoli, da napune drugo. Carevna žurno naloži i sama gleda i divi se: „Nu, brate“, reče ona, „ja te nijesam poznala, a sad vjerujem, da si ti Ivan Graško“ — „Daj da malo posjedim, — da se odmorim od puta.“ Vasilisa dade jaku stolicu primaći, no i stolica se pod Ivanom lomi, u komade se raspada; donesu drugu stolicu, svu željezom okovanu i ta zaškripi i sagne se. „Ah, brate“, vikne carevna, „to je stolica zmaja ljutoga.“ — „Nu, ja sam očevidno teži“, reče Graško nasmjehnuvši se, ustane i podje na ulicu, iz palače u kovačnicu. I tamo zapovjedi staromu mudracu, dvorskome kovaču da mu skuje kijaču željeznu od pet stotina pudova.* Kovači late se posla, uzmu kovati željezo, dan i noć čekićima lupaju, samo iskre vrcaju; za četrdeset sati bila kijača gotova. Pedeset je ljudi nosi — jedva je vuku, a Ivan Graško zgrabi je jednom rukom, baci kijaču uvis — kijača poleti, kao grom zagrmi, uzvije se nad oblake, iz vida iščezne. Sav se narod razbjegne, dršće od straha držeći, kad kijača na grad pane, probit će zidove, ljude će pobiti, a u more će pasti — more će raspljuskati, grad potopiti. No Ivan Graško podje mirno u dvor, pa samo zapovjedi, da mu kažu, kad će se kijača natrag vratiti. Narod se s trga razbjegne, gleda ispod vrata, gleda s prozora, ne leti li kijača. Čekaju sat, čekaju drugi, treći zadršću, dolete javljajući, kijača leti. Tad Graško istrči na trg, podmetne ruku, u lijetu je dočeka, sam se ne svine, a kijača se na dlanu svinula. Ivan uzme kijaču, na koljenu je popravi, ispravi i podje u dvorac. Najednom se čuje strašna zvizga, — leti zmaj ljuti, konj njegov vihar leti kao strijela, sipa plamen; na oko zmaj — vitez, a glave zmajevske. Kad on leti, već se za deset vrsta sav dvorac

* Jedan pud ima 16·4 kg.

začinje okretati, smjesta a ovdje se na mjesto pomicati, se dvorac ni s mjesta ne miče. Očevidno ima gosta! Zmaj se zamisli, zvizne, zakrešti; vihar-konj strese crnom grivom, razmahne široka krila, uzvije se, zašumi. Zmaj prilijeće k dvorcu, a dvorac se s mjesta ne miče. „Oho! zareve zmaj ljuti, jasno je, da je protivnik; da nije Graško došao meni u gosti?“ Domalo eto viteza. „Jednom ću te rukom postaviti na dlan, drugom poklopiti — ni kosti ti se ne će naći!“ — „Da vidimo!“ reče Ivan Graško; s kijačom izlazi, a zmaj viče s vihara: „Miči se, Graško, što se motaš!“ — „Ljuti zmaju, s puta mi!“ odgovori Ivan, kijaču digne. Zmaj se zaleti, da udari Ivana, da ga nabije na koplje, ali promaši; Graško odskoči — ne makne se s mjesta. „Sad ću ja tebe!“ zagrmi Graško, spusti na zmaja kijaču i tako ga ošine, da je zmaja u komade rastrgao, razbacao, a kijača probije zemlju i kroz dva probije se u treće carstvo.

Narod pobaca u vis kape, prozove Ivana carem; ali Ivan opazivši tu majstora kovača pozove starca za nagradu, što mu je brzo skovao kijaču i reče narodu: „Evo vam glave! slušajte ga dobro radeći, kako ste prije na zlo slušali ljutoga zmaja“.

Ivan dobije žive vode, poškropivši braću, dignu se momci, taru sebi oči misleći: „Ala smo dugo spavali, Bog zna, što se dogodilo!“ — „Bez mene spavali bi vi do vijeka, draga moja braćo, rodjeni moji!“ reče im Ivan Graško pritiskujući ih na vruće srce.

Nije on zaboravio ponijeti ni zmajevske vodice, spremi ladju i zaplovi po labudovoj rijeci s ljepoticom Vasilisom zlatokosom, u svoje zemlje kroz tri carstva u četvrto. Nije ni starice zaboravio u kućici, da joj zmajevske vode, da se umije; ona se prometne u mladu djevojku, zapjeva, zapleše, poteče za Graškom, na putu ga pratila.

Otac i majka dočekaju Ivana s radošću, s poštovanjem, razašalju glasnike po svoj zemlji s glasom, da im se vratila draga kći, Vasilisa zlatokosa. U gradu zvona zvone, u ušima trostruko ozvanjaju, trube trúbê, bubnji udaraju, samokresi grme. Vasilisa ženika dočekala, a carevíću našli nevjestu. Četiri vijenca naručili, dvije svadbe svadbovali. Na veselju bilo jela kao gora, medovine kao rijeka! Djedovi djedova bili tamo, medovinu pili, i do nas je došlo, po ustima teklo, a u grlo ne dospjelo, samo se to zna, da je Ivan po smrti očevoj primio carsku krunu, da je slavno vladao državom i da se od roda do roda slavilo ime cara Graška.

6. Leteća ladja.

Bio muž i žena; u njih bila tri sina, dva pametna, a treći budalast. Prvu je dvojicu žena ljubila, čisto odijevala, a posljednji je bio uvijek slabo odjeven — u crnoj je košulji hodao. Čuli oni, da je od cara stiglo pismo: „Tko sagradi takvu ladju, koja bi mogla letjeti, za toga ću dati carevnu". Starija braća odluče, da pokušaju sreću, i zamole u staraca blagoslov; mati ih spremi na put, dala im bijelih kolača, različna mesa i bocu rakije, te ih isprati na put. Vidjevši to budala stane i on moliti, da bi i njega pustili. Mati ga stane odvraćati, da ne ide: „Kuda ćeš ti, budalo, vuci će te izjesti!" No budala je jedno te isto ponavljao: idem, te idem! Žena vidi, da se s njime ne može na kraj da dodje, da mu na put crnih kolača i bocu vode, te ga i isprati iz kuće. Budala ide, te ide i sretne jednoga starca. Pozdrave se. Starac pita budalu: „Kuda ćeš" — „Car je obećao, da će dati svoju kćer onome, koji sagradi leteću ladju". — „Zar ti možeš sagraditi taku ladju?" — Ne, ne mogu!" — „A zašto onda ideš?" — „A

Bog ga znao!" — „Nu kad je tome tako, reče starac, a ti sjedni ovdje; odmorit ćemo se zajedno i založit ćemo: vadi, što imaš u torbi". — „Ali u njoj je, što me stid pokazati ljudma!" — „Ništa zato, samo vadi; što je Bog dao, to ćemo i pojesti!" Budala razveže torbu — i ne vjeruje svojim očima: mjesto crnih kolača vidi bijele žemičke i različnoga smoka; poda starcu. „Vidiš," reče mu starac, „da Bog voli budale! Ako te rodjena mati i ne voli, ali i ti nijesi evo prikraćen ... Daj, da se napijemo rakije!" — U boci se mjesto vode stvori rakija; napiju se, založe i kaže starac budali: „A sad slušaj: idi u šumu, pristupi k prvome drvetu, prekrsti se tri puta; i udari o drvo sjekirom, a sam padni ničice na zemlju i čekaj, dok te ne probude. Tad ćeš vidjeti pred sobom taku ladju, sjedni u nju i leti, kud treba, a na putu uzimaj svakoga k sebi, koga sretneš".

Budala zahvali starcu, oprosti se s njime, i podje u šumu. Dodje k prvome drvetu, učini sve, kako mu je kazano; tri puta se prekrsti, kucne po drvetu sjekirom, padne na zemlju ničice i usne. Malo izatoga začne ga netko buditi. Budala se probudi i vidi gotovu ladju; nije dugo razmišljao, sjedne u nju — i ladja poleti po zraku. Leti on leti, gle — dolje na cesti leži čovjek, uhom se pritisnuo k vlažnoj zemlji: „Zdravo, čiča!" — Zdravo, nebore!" — „Što ti to radiš?" — — „Slušam, što to na svijetu biva". — „Sjedni sa mnom u ladju". Taj se nije htio protiviti, sjedne u ladju, i oni polete dalje.

Lete oni, lete, ide eno čovjek na jednoj nozi, a druga mu za uho privezana. „Zdravo, čiča! što ti na jednoj nozi skačeš?" — „Da ja drugu odvežem, jednim bi korakom sav svijet prekoračio!" — „Sjedni s nama!" Taj sjedne i opet polete.

Lete oni, lete, — eno stoji čovjek s puškom, nišani, ali u što — to se ne zna. „Zdravo, čiča!“ u što nišaniš? ni jedna se ptica ne vidi“. — Dakako! ja ću pucati na blizu .... Ja treba da pucam na zvijer ili na pticu na tisuću od prilike vrsta* odavle; to je pucanje za mene!“ — „Sjedni s nama!“ I taj sjedne i polete oni dalje.

Lete oni, lete, eno — nosi čovjek na ledjima, punu vreću hljeba. „Zdravo, čiča! kuda ćeš?“ — „Idem, kaže, da dobijem hljeba za objed“. — Ta u tebe je i tako puna vreća za ledjima“. — „Što ga je tu, ovo nije za mene ni za jedan obrok hljeba“. — „Sjedni s nama! Izjelica sjedne u ladju, i polete dalje.

Lete oni, lete, eno — ide čovjek naokolo jezera. „Zdravo, čiča! što tražiš?“ — „Pio bih, ali vode ne nalazim“. — „Ta pred tobom je čitavo jezero; što ne piješ?“ — „E, evo vode nije mi ni za jedan gutljaj.“ „Sjedni dakle s nama!“ Sjedne on, i oni opet polete.

Lete oni, lete, eno — ide čovjek u šumu, a za ledjima tovar drva. „Zdravo čiča! zašto nosiš u šumu drva?“ — „To nijesu prosta drva.“ — „A da kakva su?“ — „Ta takva, ako ih porazbacaš, odmah će se čitava vojska pojaviti“. „Sjedni s nama!“ Sjedne on k njima, i polete oni dalje.

Lete oni, lete, eno — čovjek nosi baglju slame. „Zdravo čiča! kud nosiš slamu?“ — „U selo.“ „Zar je u selu malo slame? — „Ali to je taka slama, da od nje budne, bilo kako mu drago vruće ljeto, ako je porazbacaš — odmah hladno, stvori se snijeg i led!“ — Sjedni i ti s nama!“ — „Pa dobro!“ Ovo je bio posljednji susret, naskoro dolete oni do carskoga dvora. Car je u to doba za objedom sjedio; vidi leteću ladju, začudi se i pošalje slugu svoga, da pita, tko je na toj

* Vrsta ima nešto preko kilometra.

ladji doletio? Sluga pristupi k ladji, vidi na njoj same mužike, pa nije ni stao pitati, te je vrativši se u sobu caru javio, da na ladji nema nijednoga gospodina, već sve prosti ljudi. Car je držao, da se nepristoji, da dade kćer svoju za prosta mužika i stane razmišljati, kako bi se od takoga zeta izbavio. I on se ovo domisli: „Zadavat ću mu različne teške zadaće.“ Odmah pošalje k budali s nalogom, da mu, dok se objed svrši, dobavi iscjeljujuće žive vode.

Dok je car sluzi svome davao zapovijed, čuje prvi sretalac (onaj isti, koji je slušao, što na tom svijetu biva) carski govor i kaže budali. „A što ću ja sad raditi? Ta ja ni za godinu, a možda ni sav svoj vijek, ne ću naći take vode!“ — „Ne boj se“, reče mu brzonogi, „ja ću za tebe to opraviti“. Dodje sluga i objavi carsku zapovijed. „Kaži, donijet ću!“ odazove se budala, a drug njegov odveže svoju nogu od uha, potrči i za tren zagrabi iscjeljujuće i žive vode. „Dospjet ću, pomisli, još za vremena!“ prisjedne pod mlinom, da odahne i zaspi. Caru se objed primiče kraju, a njega sve još nema pa nema; svi se na ladji zabrinu. Prvi sretalac prinikne k vlažnoj zemlji, prisluškuje i reče: „Gle ti njega! gdje ti pod mlinom spava“. Strijelac pograbi pušku, pukne u mlin i tim pucanjem brzonogoga probudi. Brzonogi poteče, i u jedan čas donese vodu, car se još nije od stola digao, a zapovijed se njegova ispunila, da ne može vjernije. Nema druge, drugu mu valja zadaću zadati. Car zapovjedi, da kažu budali: „Nu, ako si ti tako lukav, a ti pokaži svoje junaštvo: Izjedi sa svojim drugovima za jedan obrok dvanaest volova pečenih i dvanaest vreća pečena hljeba“. Prvi drug čuje i objavi to budali. Budala se uplaši i kaže: „Ta ja ni sam hljeb za jedan obrok izjesti ne ću!“ — „Ne boj se, odgovara Izjelica: meni bit će još i malo!“ Dodje

sluga, javi carsku zapovijed. „Dobro“, reče budala: „dajte ovamo, ja ću jesti“.

Donesu dvanaest pečenih volova i dvanaest vreća pečena hljeba. Izjelica pojede sve sam: „Ej, kaže, to je malo; ma da bi još malo dali . . .“ Car zapovjedi, da nalože budali, da ispije četrdeset bačava vina, svaka bačva po od četrdeset vedara. Prvi drug budalin čuje ovaj carski govor i javi mu kao i prije, taj se uplaši: „Ta ja nijedno vedro najedanput ispiti ne mogu.“ — „Ne boj se“, kaže Popilica: „ja ću sam za sve ispiti, još će malo biti!“ Naliju vinom četrdeset bačava; Popilica dodje i popije bez preduška sve do jedne, popije i reče: „Ej, malo je to, ja bih jošte popio“.

Poslije toga zapovjedi car budali, da se sprema na vjenčanje, da ide u kupelj, da se okupa; a kaca je bila od livena gvoždja, i tu dade ugrijati žarko, prežarko, da bi budala u njoj za čas izdahnuo. Usijali kacu do žara, podje budala, da se okupa, a za njim ide slijedom mužik sa slamom, treba je razastrijeti. Obojicu zatvore u kupaonicu: mužik razbaca slamu — i bude tako hladno, da se voda, jedva što se budala okupao, stala smrzavati u kaci, on se popne na natpećak, i tamo proleži svu noć. Ujutru otvore kupaonicu, a to budala živ i zdrav leži na natpećku i pjesmice pjeva. Jave to caru, ovaj se rastuži, ne zna, kako bi se riješio budale; misli te misli i zapovjedi, da postavi čitavu pukovniju vojske, a u sebi misli: „Otkuda će prosti mužik vojsku uzeti? to on jamačno učiniti ne će!“ Kad to budala sazna, uplaši se i kaže: „Sad sam posve propao! Vi ste me braćo, izbavili iz nevolje ne jedanput, ali sada očevidno nema se kud ni kamo.“ — „Aj ti!“ odazove se mužik s tovarom drva, „a mene si zar zaboravio? Sjeti se, da sam ja majstor u takome poslu i ne boj se!“

Dodje sluga i objavi budali carsku zapovijed: „Ako hoćeš, da se carevnom ženiš, postavi do sjutra čitavu pukovniju vojske.“ — „Dobro, učinit ću! Ali ako se car i poslije toga stane zatezati, ja ću zavojštiti na sve carstvo njegovo i na silu ću oteti carevnu“.

Noću izadje budalin drug u polje, iznese tovar drva, pa daj razbacuj na različne strane. Odmah se pojavi nebrojena vojska — i konjanička i pješačka i s topovima. Sjutradan vidi to car, i silno se uplaši. Žurno pošalje budali dragocjen nakit i odijelo, zamoli ga, da u dvor dodje na vjenčanje s carevnom. Budala se nakiti dragocjenim nakitom, i stvori se takim momkom, da se izreći ne može! Javi se caru, vjenča se s carevnom, dobije velik miraz i postane razborit i domišljat. Car ga s caricom zavoli, a carevna da se pomami za njim od ljubavi.

7. Marja Morevna.

U nekakom carstvu, u nekakoj državi živio Ivan carević. U njega bile tri sestre; jedna Marja carevna, druga Oljga carevna, treća Ana carevna. Otac i mati im umrli; umirući zapovjedili sinu: „Tko prvi zaprosi sestre tvoje, tome ih daji, — kod sebe ih dugo ne drži!“

Carević sahrani roditelje, i podje od tuge sa svojim sestrama u zeleni vrt, da se prošeta. Najednom se pojave na nebu tmasti oblaci, diže se strašna oluja. „Hajdemo, sestrice kući!“ kaže Ivan carević. Istom oni dodju u dvor — kad tamo, gruhne grom, strop se razdvoji i uleti k njima u sobu jasan soko; udari se sokô o zemlju, stvori se lijep momak i kaže: „Zdravo, Ivane careviću! prije sam dolazio kao gost, a sad dodjoh kao svat. Hoću u tebe da zaprosim sestricu Marju carevnu.“ —

„Ako ona tebe voli, ja joj ne branim, — neka ide s Bogom!“ Marja carevna pristane; sokô se oženi i ponese je u svoje carstvo. Ide dan za danom, teče sat sat za satom, — čitave godine kao da i bilo nije; podje Ivan carević s dvije sestre u zeleni vrt, da se prošeta. Opet se dižu tmasti oblaki s viharom, s gromovima. „Hajdemo, sestrice, kući!“ kaže carević. Kako oni u dvor udju, — udari grom, krov se raspadne, strop se razdvoji i uleti orao; udari sobom orao o zemlju i stvori se lijep momak: „Zdravo, Ivane careviću! prije sam dolazio kao gost, a sad dodjoh kao svat“. I zaprosi Oljgu carevnu. Odgovara Ivan carević: „Ako te voli Oljga carevna, neka podje za tebe; ja se volji njenoj, ne protivim.“ Oljga carevna pristane, i podje za orla; orao je zgrabi, i ponese u svoje carstvo.

Prodje i još jedna godina, Ivan carević kaže svojoj najmladjoj sestri: „Hajdemo, da se u zelenome vrtu prošetamo!“ Malo se prošetaju, opet se dižu tmasti oblaci s viharom, s gromom. „Vratimo se sestrice, kući!“ Vrate se kući, i još ne sjedoše, — kadno udari grom, razdvoji se strop i uleti gavran. Udari gavran sobom o zemlju i stvori se lijep momak; predjašnji su bili po sebi lijepi, ali ovaj još ljepši. „Nu, Ivane careviću, prije sam kao gost dolazio, a sad dodjoh kao svat. Daj mi Anu carevnu“. — „Ja se sestrinoj volji ne protivim; ako te zavoljela, neka ide za tebe“. Podje za gavrana Ana carevna i on je ponese u svoje carstvo.

Osta Ivan carević sam; cijelu je godinu živio bez sestara, te mu se dosadi. „Idem, reče, da potražim sestrice“. Spremi se na put, ide on ide i vidi, — gdje u polju leži pobijena silna vojska. Ivan carević pita: „Ima l' tko živ ovdje, — ozovi se! tko je pobio ovu veliku vojsku?“ Ozove se živ čovjek: „Svu tu veliku vojsku pobila je Marja Morevna, prekrasna kraljevna.“

Podje Ivan carević dalje, naidje na bijele šatore, u susret mu izlazi Marja Morevna, prekrasna kraljevna: „Zdravo, careviću, kud te Bog nosi — da li s voljom, ili preko volje?“ Odgovara joj Ivan carević: „Dobar junak ne ide po svijetu preko volje!“ — „Nu, kad ti se ne žuri, a ti mi budi gost u šatoru.“ Ivanu careviću bude to drago, dvije noći u šatoru noćio, dopao se Marji Morevnoj i oženi se njome. Marja ga Morevna, prekrasna kraljevna, povede uza se u svoje carstvo. Nekoliko su vremena zajedno proživjeli i kraljevna zamisli, da se na vojnu sprema; ostavlja na Ivanu careviću cijelo gospodarstvo i naloži mu: „Svakamo idi, pripazi na sve, samo u tu sobu ne zagledaj!“ On se nije mogao strpjeti; tek što je Marja Morevna otišla, u onaj čas poleti k onoj sobi, otvori vrata, pogleda — a tamo visi Koščej Besmrtni prikovan s dvanaest lanaca. Koščej zamoli Ivana carevića: „Smiluj se nada mnom, daj da se napijem! deset se godina ovdje mučim, nit sam jeo, nit sam pio, — grlo mi sasvim usahlo!“ Carević mu poda cijelo vedro vode, on popije i zamoli jošte: „Jednim vedrom žedje ugasiti ne mogu; daj jošte!“ Carević mu dade drugo vedro; Koščej popije i zamoli treće, a kako treće vedro popije — poprimi predjašnju svoju snagu, tresne lancima i najedanput raskine svih dvanaest.

„Hvala, Ivane careviću, reče Koščej Besmrtni, sad već nikad više ne ćeš vidjeti Marje Morevne, kao ni uši svoje!“ i poleti kao strašan vihar kroz prozor, na cesti stigne Marju Morevnu, prekrasnu kraljevnu, zgrabi je i odnese k sebi. A Ivan carević ljuto zaplače, opremi se i podje na put u svijet. „Bilo što bilo, ja ću potražiti Marju Morevnu!“ Ide dan, za njim drugi, na osvitu trećega vidi čudan dvorac, do dvorca ima dub, na dubu jasan sokô sjedi. Sleti sokô s duba, udari se o zemlju, stvori se krasan momak i vikne: „Ej, dragi

moj šura! kako te Bog miluje?“ Izleti Marja carevna, dočeka Ivana carevića radosno, stane ga pitati za junačko zdravlje, pripovijeda mu, kako ona živi i što radi. Gostio se u njih carević tri dana i reče: „Ne mogu dugo biti vaš gost; idem, da potražim ženu svoju Marju Morevnu, prekrasnu kraljevnu.“ — „S trudom ćeš je tražiti, odgovara sokô. Ostavi ovdje za svaki slučaj srebrnu svoju žlicu, da se tebe sjetimo.“ Ivan carević ostavi u sokola svoju srebrnu žlicu i podje na put. Ide dan, ide drugi, na osvitu trećega vidi dvorac još ljepši od prvoga, pored dvorca ima dub, na dubu orao sjedi. Sleti orao s drveta, udari se o zemlju, stvori se lijep momak i vikne: „Ustaj, Oljgo carevna, dragi naš braco ide.“ Oljga carevna odmah dotrči u susret, stane ga ljubiti, grliti, za junačko ga pita zdravlje, pripovijeda, kako živi i što radi. Ivan se carević gostio u njih tri dana i kaže: „Dulje se gostiti nemam kad; idem, da potražim ženu svoju Marju Morevnu, prekrasnu kraljevnu.“ Odgovara orao: „S trudom ćeš je tražiti. Ostavi u nas srebrnu viljušku, gledat ćemo u nju, tebe se sjećati.“ On ostavi srebrnu viljušku i podje na put. Ide dan, ide drugi, na osvitu trećega vidi dvorac ljepši od prva dva, pored dvorca ima dub, na dubu gavran sjedi. Sleti gavran s duba, udari se o zemlju, stvori se lijep momak i vikne: „Ano carevna, žurno ovamo, naš bratac ide.“ Poteče napolje Ana carevna, dočeka ga radosno, stane ga ljubiti, grliti, za junačko ga zdravlje pitati, pripovijeda, kako živi i što radi. Ivan se carević u njih gostio tri danka i reče: „S bogom ostajte! ja polazim, ženu da tražim, Marju Morevnu, prekrasnu kraljevnu.“ Odgovara gavran: „S trudom ćeš je tražiti. Ostavi u nas srebrnu burmuticu; gledat ćemo na nju, spominjati tebe“. Carević mu dade srebrnu burmuticu, oprosti se s njime i podje na put.

Ide dan, ide drugi, a treći prispije do Marje Morevne. Vidi ona svoga dragoga, baci mu se oko vrata, od radosti zaplače i progovori. „Ao, Ivane careviću! zašt' ti mene nijesi poslušao — zašt' si pogledao u sobu i ispustio Koščeja Besmrtnoga?“ — „Oprosti, Marjo Morevna! ne spominji prošlo, podji radije sa mnom, dok se još ne vidi Koščej Besmrtni, možda nas ne će stići!“ Oni se spreme i uteku, a Koščej je bio u lovu. Podveče vraća se kući, pod njim dobar konj posrće. „Što ti, nesito kljuse, posrćeš? zar čuješ kaku nezgodu?“ Odgovara konj: „Ivan carević je došao, Marju Morevnu odveo.“ — „A mogu li se stići?“ — „Može se posijati pšenica, dočekati, da sazri, požeti je, izmlatiti, u brašno prometnuti, pet peći hljeba ispeći, hljeb taj pojesti, pa onda u potjeru udariti — i dospjet ćemo.“

Koščej poleti, stigne Ivana carevića: „Nu reče za prvi ti put praštam za dobrotu tvoju, što si me vodom napojio i drugi ću ti put oprostiti, a treći se put čuvaj — na komade ću te sasjeći!“ Otme mu Marju Morevnu i odvede, a Ivan carević sjedne na kamen i gorko zaplače. Zaplače, zaplače i opet se vrati po Marju Morevnu. Koščeja Besmrtnoga kod kuće ne bijaše. „Da bježimo, Marjo Morevna!“ — „Ah, Ivane careviću! on će nas stići.“ — „Neka stigne; barem ćemo časak — dva zajedno provesti“. Spreme se i uteku. Koščej se Besmrtni kući vraća, pod njim dobri konj posrće. „Što ti, nesito kljuse, posrćeš? zar čuješ kaku nezgodu?“ — „Ivan je carević došao, Marju Morevnu odveo sa sobom“. — „A mogu li se stići?“ „Možeš ječam posijati, čekati, dok sazri, požeti, samljeti, piva navariti, do pijanstva se napiti, do volje se naspati, pa onda u potjeru udariti — dospjet ćemo!“ Koščej poleti, stigne Ivana carevića: „A jesam li ti govorio da je za tebe

Marja Morevna nevidljiva kao i uši tvoje!“ Otme je i povede k sebi.

Osta Ivan carević sam, zaplače, gorko zaplače i opet se vrati po Marju Morevnu; u taj čas nije Koščeja kod kuće bilo. „Da bježimo, Marja Morevna!“ — „Ah, Ivane careviću! ta stići će nas, sasjeći tebe na komade.“ „Neka sasiječe; ja bez tebe živjeti ne mogu.“ Spreme se i uteku.

Koščej se Besmrtni kući vraća, pod njim dobri konj posrće. „Što posrćeš? zar čuješ kaku nezgodu?“ — „Ivan je carević došao, Marju je Morevnu sa sobom poveo“.

Koščej poleti, stigne Ivana carevića, isiječe ga na drobne komade i strpa u zasmoljenu bačvu; uzme tu bačvu, utvrdi je željeznim obručima i baci je u sinje more, a Marju Morevnu odvede k sebi. U isto vrijeme pocrni srebro u zetova Ivana carevića. „Ao, kažu oni, očevidno se nesreća dogodila!“ Orao se spusti na sinje more, zgrabi i izvuče bačvu na brijeg, soko odleti po živu vodu, a gavran po mrtvu. Njih se sve troje skupi na jedno mjesto, razbiju bačvu, izvade komadiće Ivana carevića, operu i slože ih — kako valja. Gavran ih pokropi mrtvom vodom — tijelo se sraslo, ujedinilo, soko pokropi živom vodom — Ivan se carević trgne, ustane i reče: „Ah, kako sam dugo spavao!“ — „Još bi i dulje prospavao, da ne bude nas! odgovore zetovi. Hajdemo sada k nama u gosti“. — „Ne, braćo! ja idem, da potražim Marju Morevnu“. Došavši k njoj zamoli: „Saznaj od Koščeja Besmrtnoga, gdje je dobio tako dobra konja?“ Marja Morevna nadje dobar čas i stane ispitivati Koščeja. Koščej reče: „Za tri puta devetom zemljom, u tridesetom carstvu, za ognjenom rijekom živi baba vještica; u nje ima taka kobilica, na kojoj ona svaki dan naokolo svijeta leti. Ima u nje mnogo

drugih izvrstnih kobilica; ja sam u nje tri dana bio pastir, nijednoj kobilici nijesam dao da izmakne, a zato mi je baba vještica dala jednoga ždrijepca.“ — „A kako ti prebrodi ognjenu rijeku?“ — „A u mene je taka marama — kako zamahnem na desnu stranu tri puta, stvori se visok — visok most, i oganj ga ne može doseći!“ Marja Morevna ga posluša, kaže sve Ivanu careviću i odnijela mu maramu i dala je njemu. Ivan carević prijedje preko ognjene rijeke i podje k babi vještici. Dugo je išao bez jela, bez pila. U susret mu dodje morska ptica s malom dječicom. Ivan carević reče: „Pojest ću jedno pile.“ — „Nemoj ne, Ivane careviću! moli morska ptica; „bit ću ti kadgod od pomoći.“ Podje dalje, vidi u šumi košnicu pčela. „Uzet ću“, reče, „ma samo malo meda.“ Oziva se matica: „Ne diraj u moj med, Ivane careviću! bit ću ti kadgod od pomoći.“ On ne dirne u nju i podje dalje! dodje mu u susret lavica s lavićem. „Pojest ću makar onoga lavića; tako mi se jesti hoće, tako mi je mučno!“ — „Ne diraj u nj, Ivane careviću,“ moli lavica: „bit ću ti kadgod od pomoći.“ — „Dobro, neka bude po tvojem!“ Podje dalje gladan, ide, ide, — stoji kuća babe vještice, oko kuće dvanaest kolaca, na jedanaest kolaca po čovječja glava, samo jedan je nezapremljen. „Zdravo, bako!“ — „Zdravo, Ivane careviću! pošto si došao? — od svoje volje ili od nevolje? — „Došao sam, da zaslužim viteškoga konja.“ — „Izvoli, careviću! u mene se ne služi godina dana, nego svega tri dana; ako sačuvaš moje kobilice, — dat ću ti viteškoga konja, ako li ne sačuvaš, ne ljuti se: tvoja će glava štrčati na posljednjem kocu.“ Ivan carević pristane; baba vještica ga nahranila, napojila i zapovjedila, da se prihvati posla. Istom on istjera kobilice u polje, kobilice dignu repove i sve se razbjegnu po livadama. Carević još nije podigao oči, a njih sasvim

nestane. Sad on zaplače, gorko zaplače, sjedne na kamen i zaspi. Sunašce već bilo na zapadu, doleti morska ptica i budi ga: „Ustaj, Ivane careviću! kobilice su sada kod kuće.“ Carević ustane, vrati se kući, a baba vještica i buči i viče na svoje kobilice: „Zašto se kući vratiste?“ — „Kako da se ne vratimo? naletjele ptice svega svijeta, malo nam oči ne iskopaše.“ — „Nu, sjutra vi ne bježite po livadama, već se raspite po gustim šumama.“ Ivan carević prospava noć, ujutru mu govori baba vještica: „Gle, careviću: ako ne sačuvaš kobilice, ako makar jednu samo izgubiš — tvoja će bujna glavica biti na kocu!“ Istjera on kobilice u polje, one podignu odmah repove i razbjegnu se po gustim šumama. Opet carević sjedne na kamen, plače, plače i zaspi. Sunašce sjelo za šumu, doleti lavica: „Ustaj, Ivane careviću! sve su kobilice sabrane.“ Ivan carević ustane i podje kući; baba vještica još gore od prije i buči i viče na svoje kobilice: „Što se vratiste kući?“ — „Kako da se ne vratimo? navalile ljute zvijeri iz čitavoga svijeta, malo nas ne rastrgaše“.

„A vi sjutra u sinje more.“ I opet prospava noć Ivan carević; sjutra ga pošalje baba vještica s kobilicama na pašu: „Ako ih ne sačuvaš — tvoja će bujna glava na kolac!“ On istjera kobile u polje, odmah one podignu repove, iščeznu iz vida, pa u to sinje more. Do šije su u vodi; Ivan carević sjedne na kamen, zaplače i usne. Sunašce za šumu sjelo, pčela doleti i govori: „Ustaj, careviću! kobile su sve sabrane; ali kako se kući vratiš, ne izlazi babi vještici na oči, idi u konjušnicu i sakrij se za jaslama. Tamo ima gubav ždrijebac, — po gnoju se valja; ukradi ga i bježi u ponoći iz kuće.“

Ivan carević ustane, pobere se u konjušnicu i legne za jasle. Baba vještica i buči i viče na svoje kobile:

„Što ste se vratile?“ — „Kako da se ne vratimo? saletjela sila vasiljena pčela iz svega svijeta — i stala nas sa svih strana pecati do krvi.“

Baba je vještica zaspala, a u samu ponoć ukrade Ivan carević u nje gubavoga konja, osedla ga, posjedne i poleti k ognjenoj rijeci. Dojahavši do te rijeke mahne tri puta maramom nadesno — i najednom se odnekud stvori preko rijeke visok, divan most. Carević prijedje na konju preko mosta i mahne maramom nalijevo samo dva puta — posta preko rijeke posve tanak most. Ujutru se probudi baba vještica, — gubavoga ždrijepca nigdje ni vidjeti nije; udari u potjeru, skokom skače u željeznoj stupi, tučkom tjera, omelom trag zameće. Doleti do ognjene rijeke, pogleda i pomisli: „Krasna li mosta!“ poleti po mostu, tek je do sredine došla, — most se prelomi, a baba ljosne u rijeku, gdje je i ljuta smrt stigne!

Ivan carević napase ždrijepca na zelenim livadama, od njega se stvori divan konj. Ide carević na konju k Marji Morevnoj, ona izleti napolje, pa njemu oko vrata: „Kako je tebe Gospod uskrsao?“ — „Tako i tako“, kaže on. „Hajde sa mnom!“ — „Bojim se, Ivane careviću! ako nas Koščej stigne i opet će te isjeći.“ — — „Ne, ne će nas stići! sad ja imam izvrsnoga viteškoga konja, kao ptica leti.“ Sjednu oni na konja i odu na put. Koščej se Besmrtni vraća kući, pod njim posrće konj. „Što ti, nesito kljuse, posrćeš? zar čuješ kaku nezgodu?“ — „Ivan je carević dojahao, Marju je Morevnu odveo.“ — „A mogu li se stići?“ — „Bog zna! sad ima Ivan carević viteškoga konja, boljega nego što sam ja.“ „Ne, ne mogu da to otrpim, kaže Koščej Besmrtni, ja ću u potjeru!“ Za dugo, za kratko li — stigne on Ivana carevića, skoči na zemlju, i hoće već da ga posiječe oštrom sabljom; u taj čas udari konj

Ivana carevića, razmahnuvši se svom silom Koščeja Besmrtnoga i razmrska mu glavu, a carević ga domlati kijačom. Potom naloži carević gomilu drva, razvije oganj, spali Koščeja Besmrtnoga na lomači, a pepeo njegov raspe po vjetru. Marja Morevna posjedne Koščejeva konja, a Ivan carević svoga i odjašu u gosti najprije gavranu, potom orlu, a najposlije sokolu. Kud su oni samo došli, svud ih s radošću dočekali. „Ah, Ivane careviću! mi se već nijesmo nadali, da ćemo te vidjeti. Nu, ti se nijesi badava trudio, take krasotice kao Marja Morevna što je, ne bi, da je po svemu svijetu tražiš, — nigdje našao!"

Pogostili se, počastili se i odjahali u svoje carstvo; dojahali i stali živjeti, dobro stjecati i slatku medovinu ispijati.

8. Zvjerinje mlijeko.

Bio jedan car, u njega bio sin i kći. U susjednoj se državi dogodila nemala nevolja — sav narod pomrije. Ivan carević moli oca: „Ćaćko! blagoslovi put moj u ono carstvo, da živim ondje". Otac ne pristane. „Ako je tome tako, a ja ću sam na put!" Podje Ivan carević, a sestra njegova ne hoteći zaostati podje s njime i sama. Išli oni neko vrijeme, u čistome polju stoji kućica na kokošinjim nožicama, te se okreće; Ivan carević reče: „Kućico, kućico! stani po starome, kako te majka postavila." Kućica se zaustavi, udju oni u nju, a onamo leži baba vještica, u jednom su joj kutu noge, u drugome glava, usta na nadvratniku, nos se u strop zatakao. „Zdravo Ivane careviću! tražiš li posla, ili bježiš od njega?" — „Gdješto ga tražim, a gdješto bježim od njega; u njekakom je carstvu narod izumr'o, idem onamo, da se nastanim." Ona mu kaže: „Sam si mogao onamo

poći, ali sestru si badava poveo, ona će ti mnogo jada zadati." Napoji ih, nahrani i legne ih spavati. Drugi se dan spremaju brat sa sestrom na put; baba vještica dade Ivanu careviću psa i modro klubašce: „Kud se klubašce otkotrlja, onamo idi!" Klubašce se otkotrlja k drugoj kućici na kokošinjim nožicama. „Kućico, kućico! stani po starome, kako te mati postavila." Kućica se zaustavi, carević udje s carevnom u nju, leži baba vještica i pita: „Ivane careviću! bježiš li od posla, ili ga tražiš?" On joj kaže kud i za čim ide. „Sam si mogao onamo poći, a sestru si badava poveo, ona će ti mnogo jada zadati." Napoji ih, nahrani i legne spavati. Sjutra daruje Ivanu careviću psa i otarak: „Doći ćeš na putu na veliku rijeku, — ne može se preko nje; ti uzmi ovaj otarak, pa mahni jednim krajem, — odmah će se stvoriti most, a prešavši na onu stranu, mahni drugim krajem — i nestat će mosta. Ali pazi, maši krišom, da sestra ne vidi."

Podje Ivan carević sa sestrom na put drumom; kud se klubašce kotrlja, onud oni i idu. Dodju oni do široke — široke rijeke. Sestra kaže: „Braco, sjednimo tu, da odahnemo." Sjedne ona i nije vidjela; kako carević otarkom mahne — odmah se most stvori. „Hajdemo, sestrice! Bog je stvorio most, da prijedjemo na onu stranu."

Prijedju oni preko rijeke; carević krišom mahne drugim krajem otarka, — mosta nestane, isčezne. Dodju oni u samo carstvo, gdje je narod izumr'o bio; nigdje nikoga nema, sve je pusto! Kad su malo privikli tamo, naumi brat u lov poći, i podje sa svojim psima lutati po šumama, po barama.

U to je vrijeme dolijetao k rijeci Zmaj Gorinić, udari sobom o vlažnu zemlju i prometne se takim momkom i krasnikom, da se taki ni pomisliti ne može, samo se

u pripovijesti pričati može. Zove on k sebi carevnu: „Ti si me“, reče, „izmučila, tuga za tobom me istrošila, ja bez tebe živjeti ne mogu!“ Dopadne se Zmaj Gorinić carevni, viče ona njemu: „Leti ovamo preko rijeke!“ — „Ne mogu preletjeti.“ — „A što da uradim?“ — „U tvoga brata ima otarak, uzmi ga, donesi k rijeci i mahni jednim krajem.“ — „On mi ga ne će dati!“ — „Nu, prevari ga, reci mu, da ga oprati hoćeš.“ Ide carevna u dvorac, u isti se čas brat vratio iz lova, mnogo svakojake divljači donio i predao sestri, da zgotovi sjutra za ručak.

Ona ga pita: „Brate! nije l' u vas kako uprljano rublje, da ga operem?“ — „Idi, sestrice, u svoju sobu dolje, tamo ćeš naći,“ reče Ivan carević, a sasvim je zaboravio otarak, što mu ga dala baba vještica i zabranila, da ga carevni pokaže. Carevna uzme otarak! sjutradan brat u lov, a ona k rijeci, mahne jednim krajem otarka — i u onaj se čas stvori most. Zmaj prijedje po mostu. Stanu se ljubiti, milovati; potom podju u dvorac. „Kako bi mi, kaže Zmaj, brata tvoga pogubili?“ — „Domisli se sam, ja ne znam“, odgovara carevna. „Evo kako: pričini se bolesna i poželi vučjega mlijeka; on će poći, da potraži mlijeka — možda skrha glavu“! Brat se vrati, sestrica leži na postelji, tuži se na bolest svoju i govori: „Brate! u snu sam vidjela kao da sam od vučjega mlijeka ozdravila! može l' se gdje dobiti? inače će me smrt pokositi.“

Ivan carević ode u šumu — doji vučica vučiće, hoće da je ubije, ona mu progovara čovječjim glasom: „Ivane, careviću! ne ubijaj, ne strijeljaj me, ne čini od djece moje sirote, radije kaži, što ti treba?“ — „Meni treba tvoga mlijeka.“ — Izvoli, namuzi, još ću dati kao dodatak vučića, on će ti vjerno, istinito služiti.“ Carević namuze mlijeka, uzme vučića, ide kući. Zmaj ga opazi

i govori carevni: „Tvoj brat ide, vučića nosi, reci mu, da ti se hoće medvjedjega mlijeka.“ Reče i prometne se u metlicu. Carević udje u sobu, za njim dotrče slijedom psi, osjete nečist dah i stanu derati metlicu — na sve strane lete šibe! „Što je to, brate!“ vikne carevna, „uklonite vaše pse, inače ne će biti čime sjutra pomesti.“ Ivan carević odvede svoje pse i preda joj vučje mlijeko. Sjutradan pita brat sestru: „Kako ti je sestrice“? — „Nešto mi lakše; kad bi ti brate, jošte donio medvjedjega mlijeka, — ja bi sasvim ozdravila.“

Podje carević u šumu, vidi medvjedicu, gdje doji djecu, nanišani, hoće da je ubije, zamoli ona čovječjim glasom: „Ne ubijaj me, Ivane careviću! ne čini djecu moju sirotama; kaži, što ti treba?“ — „Meni treba tvoga mlijeka.“ — „Izvoli; kao dodatak dat ću ti još medvjedića“. Carević namuze mlijeka, uzme medvjedića, ide natrag. Zmaj ga opazi i govori carevni: „Tvoj brat ide, medvjedića nosi; poželi jošte lavskoga mlijeka“. Izreče i pretvori se u omelo, ona ga turi pod peć. Najednom dotrče psi Ivana carevića, osjete nečist dah, navale pod peć i stanu čupati omelo. „Uklonite, brate, vaše pse, inače ne će sjutra biti čime da se omete peć“. Carević vikne na svoje pse, oni legnu pod stô i reže. Ujutru opet pita carević: „Kako si, sestrice“? — „Nikako, ne pomaže, brate! nego meni se prisnilo ove noći, kad bi ti dobio mlijeka lavskoga, — ja bi se izliječila.“

Podje carević u gustu, gustu šumu, dugo je hodio — napokon opazi, gdje lavica doji male laviće, hoće da je ubije, govori ona čovječjim glasom: „Ne ubijaj me, Ivane careviću! ne čini dječice moje sirotama, radije kaži, što ti treba“? — „Tvoga mi mlijeka treba“. — „Izvoli, još ću ti pridati jednoga lavića kao dodatak.“

Carević namuze mlijeka, uzme lavića, ide kući. Zmaj ga Gorinić opazi i govori carevni: „Tvoj brat

ide, lavića nosi," te se stane domišljati, kako bi ga umorio. Misli on, misli, najposlije se domisli, da ga pošalje u trideseto carstvo. U tome carstvu ima mlin s dvanaestero vrata željeznih, jednom se u godini otvaraju — i to na kratko vrijeme, još se nijesi obazreo, a vrata se zaklope. „Neka pokuša, hoće l' iznijeti iz toga mlina brašnena praha!" To izreče, žaračem se prometne, carevna ga baci pod peć. Ivan carević udje u sobu, pozdravi se sa sestrom i dade joj lavskoga mlijeka. Psi opet osjete zmajski dah, nasrnu pod peć i začnu žarač gristi. „Ah, brate, uklonite vaše pse, još će što razbiti!" Ivan carević vikne na njih, oni legnu pod stô, i sve gledajući u žarač zlobno reže. K jutru još se gore razboli carevna, ohoće i stenje. „Što ti je, sestrice?" pita brat, „zar ne pomaže mlijeko?" — „Nimalo, brate!" i i stane ga slati u mlin.

Ivan carević napeče sebi dvopeka, povede uza se, i pse i zvijeri svoje i podje u mlin. Dugo je čekao, dok se otvorilo dvanaestoro vrata željeznih, carević udje unutra, brzo smete brašnenoga praha i taman što izadje kad tamo, za njim se zaklope vrata, i psi njegovi ostaše u mlinu zatvoreni. Ivan carević zaplače: „Očevidno je smrt moja blizu!" Vrati se kući; zmaj vidi, gdje on sam, bez pasa, ide: „Nu sad ga se, kaže, ne bojim!" skoči njemu u susret, rasklopi ždrijelo i vikne: „Dugo sam ja tebe vrebao, careviću, već mi je čekanje dodijalo, a evo sam te dovrebao, — sad ću te izjesti!" — „Nemoj jošte, pričekaj, radije zapovjedi, da idem u kupelj, da se prije okupam." Zmaj pristane i njemu samome naloži, da navuče vodu, i drva da nacijepa, a kupelj da ugrije. Ivan carević začne drva cijepati, vodu vući. Prilijeta gavran i grakće: „Grâ, grâ, Ivane careviću! cijepaj drva, ali ne žurno, tvoji su psi četvora vrata progrizli." Što nacijepa, u vodu baca. A vrijeme

ide te ide; nema druge — treba kupelj grijati. Gavran opet grakće: „Grâ, grâ, Ivane careviću! grij kupelj, ali ne žurno; tvoji su psi osmora vrata progrizli." Ugrijavši kupelj, začne se kupati, a jedno ima na umu: „Kad bi samo moji psi na vrijeme prispjeli!" Eno trči pas, pa on kaže: „Nu, smrt u dvoje nije strašna!" Za ovim su psom svi dotrčali. Zmaj Gorinić čekao je dugo Ivana carevića, i ne mogavši otrpjeti, ode sam u kupelj. Na nj izlete svi psi i rastrgaju ga na drobne komade, Ivan carević skupi te komade na jedno mjesto, spali ih ognjem, a pepeo raspe po čistome polju. Ide sa svojim psima u dvorac, hoće sestri da odrubi glavu, padne ona pred njime na koljena, začme plakati, moliti. Carević je nije pogubio, nego je izvede na drum, posadi je na kamen stup, do nje postavi bagljicu sijena i dva čanka, jedan vode, drugi — prazan, te kaže: „Ako ti ovu vodu ispiješ, ovo sijeno pojedeš, a naplačeš pun čanak suza, onda će ti Bog oprostiti, i ja ću ti oprostiti.

Ivan carević ostavi sestru na kamenu stupu i podje sa svojim psima u tridevetu zemlju; ide, ide, dodje u velik, znatan grad; vidi — polovina se naroda veseli i pjesme pjeva, a druga grozne suze lije. Zamoli u jedne starice, da prenoći i pita: „Kaži, bako, zašto se u vas polovina naroda veseli, pjesme pjeva, a druga polovina plače?" Odgovara mu starica: „O — oh, dragoviću moj! na našem se jezeru naselio dvanaesteroglavi zmaj, svaku noć dolijeta i ljude izijeda; zato je u nas red odredjen, — s kojega će se kraja i u koji dan na izijedanje davati. Oni se, koji su svoj red svršili, vesele, a koji nijesu, — oni rijeke suza proljevaju." — „A na kome je sada red?" — „Sad je ždrijeb pao na carsku kćer; ali ona je jedinica u oca, i tu valja da preda. Car je obznanio, da će, nadje li se tko, da toga zmaja ubije, tome dati polovinu carstva i carevnu za ženu;

ali gdje bi se našao sada takav vitez? za naše su grijehe svi propali!" Ivan carević odmah skupi svoje pse i podje k jezeru, a ondje već stoji prekrasna carevna i gorko plače. „Ne boj se, carevno, ja sam tvoja obrana!" Najednom se uzbiba jezero, uzljulja, pojavi se dvanaesteroglavi zmaj. „A, Ivane careviću, ruski viteže! „šta si ti ovamo došao? Da se biješ ili da se miriš?" — „Zašto da se mirim? Ruski vitez ne ide za tim", odgovori carević i pusti na zmaja dva svoja psa, vuka, medvjeda i lava. Zvijeri ga za čas rastrgaju na komade. Ivan carević izreže jezike iz svih dvanaest zmajevih glava, metne ih u džep, zvijeri pusti, da se poigraju, a sam legne glavom carevni na krilo i tvrdo zaspi.

Rano ujutru dodje vodovoža s bačvom, gleda, — zmaj je ubijen, a carevna živa i njoj na krilu spava lijep momak. Vodovoža dotrči, pograbi mač i otkine glavu Ivanu careviću, a carevna mu se pod silu zakune, da ga prizna za svoga izbavitelja. Potom skupi zmajeve glave i odveze ih k caru, a nije znao, da su glave bez jezika bile. Ni za dugo, ni za malo na to mjesto dotrče psi i zvijeri Ivana carevića; carević bez glave leži. Lav ga pokrije travom, a sam sjedne pokraj njega. Doletjeli gavrani s gavranićima mrtvaca kljuvati; lav se izvještio, ulovio gavranića i hoće da ga razdere na dvoje. Stari gavran viče: „Ne ubijaj moje djetešce, ono ti nije ništa skrivilo! Ako ti što treba, zapovjedaj, — sve ću ispuniti." — „Meni treba mrtve i žive vode", odgovara lav; „donesi, pustit ću ti gavranića." Gavran poleti, a sunce još nije sjelo — kako se vrati i donese dva mjehura mrtve i žive vode. Lav rastrga gavranče, pokropi ga mrtvom vodom, — komadići se srasli, pokropi živom, — gavranče oživi i poleti odmah za starim gavranom. Tad pokropi lav mrtvom i živom vodom

Ivana carevića; on ustane i kaže: „Kako sam ja dugo spavao!" — „Do vijeka bio bi ti spavao, da ti mene nije!" odgovori mu lav i ispripovjedi, kako ga je našao ubijena i kako ga je životu povratio.

Dolazi Ivan carević u grad; u gradu se sve veseli, grli, ljubi, pjesme pjeva. Pita on staricu: „Kaži, bako, zašto je u vas tako veselo?" — „Viš, kaki se slučaj desio; vodovoža pobio je zmaja i spasao carevnu; car udaje sada za nj svoju kćer." — „A mogu li i ja pogledati na svadbu?" — „Ako umiješ na čemugod svirati, onda idi; tamo sada primaju svakoga svirača." — „Ja umijem u gusle gudjeti." — „Idi! carevna bi do smrti slušala, kad joj u gusle gude." Ivan carević kupi gusle i podje u dvorac. Zagudi — svi se slušajući dive otkud se taki gudač stvorio? Carevna mu ulijeva čašicu rakije, te ga svojim rukama nudi; pogleda i sjeti se svoga izbavitelja i suze joj gotovo iz očiju potekoše! „Zašt' plačeš?" pita je car. Ona kaže: „Svoga sam se izbavitelja sjetila." Tu se Ivan carević otkrije caru, kaže sve, kako je bilo, a za dokaz izvadi iz džepa zmajeve jezike. Vodovožu uzmu ispod ruke, izvedu i ustrijele, a Ivan se carević oženi prekrasnom carevnom.

U veselju sjeti se on svoje sestre, pogje kamenome stupu, — sijeno je pojela, vodu ispila, pun čanak suza naplakala. Ivan carević joj oprosti i uzme je k sebi; stanu zajedno u obilju živjeti ne poznajući zla.

9. Čudnovata košulja.

U jednome carstvu bio bogat trgovac. Trgovac umre i ostavi tri nedorasla sina. Starija dva polazila svaki dan u lov. Jednoga dana izmole oni u matere, da pusti i najmladjega brata Ivana s njima u lov, pa ga povedu u gustu šumu i ostave tamo — s namjerom,

da podijele očevinu na dva dijela medju se, a njega da liše nasljedstva. Ivan, trgovački sin, dugo je lutao po šumi hraneći se bobicama i korijenjem; napokon se probije na prekrasnu ravnicu, i na toj ravnici opazi kuću. Udje u sobu, ide, ide, — nema nigdje nikoga, sve je pusto, samo je u jednoj sobi stô prostrt za tri lica, na tanjurima tri su hljeba, pred svakim mjestom po butiljica vina.

Ivan, trgovački sin, okusi od svakoga hljeba po mali komadić, pojede i potom ispije iz sve tri butiljice nešto malo, te se sakrije za vrata. Najednom doleti orao, udari o zemlju i stvori se momak; za njim doleti sokô, za sokolom vrabac, — udare se o zemlju i prometnu se krasnim momcima. Sjednu za stô, da jedu. „A gle, hljeb je naš i vino načeto"! kaže orao. „Jest istina"! odgovori sokô, „neko je očevidno došao nama u gosti". Stanu tražiti, zvati gosta. Orao kaže: „Pokažider se nama! ako si star staračac, — bit ćeš nam rodjeni ćaća, ako l' si valjano momče, — bit ćeš rodjeni brat, ako l' si starica, — bit ćeš nam rodjena majka, ako l' krasna djevojka, — prozvat ćemo te rodjenom sestricom."

Ivan izadje iza vrata, oni ga ljubezno dočekaju i prozovu ga svojim bratom. Sjutradan stane orao moliti Ivana, trgovačkoga sina: „Služi nam službu — ostani ovdje i ravno za godinu, na sam svoj dan, skupi nas za stolom". — „Dobro", odgovara trgovački sin, „bit ćete posluženi."

Orao mu preda ključe, dopusti mu svakud ići, sve gledati, samo mu zabrani jedan ključ, što je o stijeni visio, uzeti. Poslije toga prometnu se kršni momci u ptice, u orla, sokola i vrapca i odlete. Ide jednom po dvoru trgovački sin i vidi u zemlji vrata za krepkom bravom; prohtjelo mu se, da onamo zagleda, stane

ključe ogledati, — nijedan ne pristaje; otrči u sobu, skine sa zida zabranjeni ključ, bravu otključa i otvori vrata. U podzemlju stoji viteški konj — sav opremljen, o obje strane sedla obješene dvije torbe, u jednoj je — zlato, u drugoj — pravo drago kamenje. Začne on konja gladiti, viteški ga konj udari kopitom u prsa i baci iz podzemlja čitav sežanj. Od onoga je časa Ivan, trgovački sin, spavao neprobudnim snom do onoga samoga dana, u koji valja da dolete njegova po Bogu braća. Kako se probudi, zaključa vrata, ključ objesi na staro mjesto i prostre stô za tri lica. Evo doletješe orao, sokô i vrabac, udare sobom o zemlju i stvore se kršnim momcima, pozdrave se i sjednu objedovati. Sjutradan začne moliti Ivana, trgovačkoga sina sokô: služi nam službu još jednu godinu! Ivan pristane. Braća odlete, a on i opet podje po dvoru, vidi u zemlji druga vrata, otključa ih istim ključem. U podzemlju stoji viteški konj — sav opremljen, po obje strane sedla prikopčane su torbe: u jednoj — zlato, u drugoj — pravo drago kamenje. Stane konja gladiti, viteški ga konj udari kopitom u prsi i baci ga čitav sežanj iz podzemlja. Od toga je časa Ivan, trgovački sin, spavao neprobudnim snom tako dugo kao i prije; probudi se u onaj isti dan, kad su braća imala da dolete, zaključa vrata, ključ objesi o zid i zgotovi stô. Dolijetaju orao, sokô i vrabac, udare sobom o zemlju, pozdrave se i sjednu objedovati.

Sjutradan u jutru začne vrabac moliti Ivana, trgovačkoga sina: „služi nam službu jošte jednu godinu"! On pristane. Braća se prometnu u ptice i odlete. Ivan, trgovački sin, proživi cielu godinu sam samcat, i kad nastupi rečeni dan, — prostre stô i čeka braću. Braća dolete, udare sobom o zemlju i stvore se kršnim momcima, udju, pozdrave se i objeduju. Po objedu kaže najstariji

brat orao: „Hvala ti, trgovački sine, za službu tvoju; evo tebi viteški konj — na dar s čitavom opremom, i sa zlatom i s pravim dragim kamenjem.“

Srednji mu brat, sokô, daruje drugoga viteškoga konja, a najmladji brat vrabac, košuljicu: „Uzmi“, kaže, „ovu košuljicu ne probija tane; ako je obučeš, nitko te svladati ne će.“

Ivan, trgovački sin, nadjene na se tu košuljicu, posjedne viteškoga konja i podje prositi za sebe Jelenu Prekrasnu, a o njoj je cielome svijetu bilo oglašeno, tko pobijedi Zmaja Gorinića, za toga će se udati. Ivan, trgovački sin, navali na Zmaja Gorinića, pobijedi ga, i već se spremao, da mu glavu stisne u procijep dubova panja, ali Zmaj se Gorinić suzno moli i prosi: „Ne ubijaj me do smrti, uzmi me sebi u službu, bit ću ti vjeran sluga!“ Ivanu se trgovačkome sinu sažali, uzme ga sa sobom, dovede ga Jeleni Prekrasnoj i malo potom oženi se njome, a Zmaja Gorinića učini kuhačem. Jedanput ode trgovački sin u lov, a Zmaj Gorinić navede Jelenu Prekrasnu i kaže joj, da bi ispitala, od čega je Ivan, trgovački sin tako mudar i silan? Zmaj Gorinić svari krepke trave, a Jelena Prekrasna napoji tom travom svoga muža i stane ispitivati: „Kaži, Ivane, trgovački sine, gdje je tvoja mudrost?“ — „U kuhinji, u metlici.“

Jelena Prekrasna uzme tu metlicu, nakitila je različnim cvijećem i položi je na vidljivo mjesto. Ivan, trgovački sin vrativši se iz lova vidi metlicu i pita: „Zašt' si ovu metlicu iskitila?“ — „A zato, kaže, što je u njoj mudrost tvoja i sila sakrivena.“ „A kako si glupak! zar može sila moja i mudrost biti u metlici?“ Jelena ga Prekrasna opet napoji krepkom travom i pita: „Kaži, drago moje, gdje je tvoja mudrost?“ — „Volu u rogovima.“ Ona dade volu rogove pozlatiti. Vrativši se sjutradan Ivan, trgovački sin iz lova vidi vola i pita: „Što to znači? zašt' su rogovi pozlaćeni?“ — „Zato, odgovara Jelena Prekrasna, što se tamo sakriva sila i mudrost tvoja.“ — „Ala si glupa! zar može sila moja i mudrost biti u rogovima?“ Jelena Prekrasna napoji muža krepkom travom i neprestano raspituje: „Kaži, drago moje, gdje je sila tvoja, gdje mudrost? Ivan, trgovački sin izdade joj tajnu: „Moja je sila i mudrost u ovoj košuljici evo.“ Potom se opije i usne. Jelena prekrasna svuče s njega košuljicu, isiječe ga na drobne komadiće i dade baciti u čisto polje, i sama stane živjeti sa Zmajem Gorinićem. Tri puta dvadeset četiri sata — ležalo je tijelo Ivana trgovačkoga sina na čistu polju razbacano, već su gavrani dolijetali, da ga kljuju. U taj čas prolijetali mimo orao, sokô i vrabac, vide mrtva brata i odluče, da mu pomognu. U jedan se tren zagna sokô dolje, ubije iz zagona gavranče i kaže starome gavranu: „Donesi što brže mrtve i žive vode!“ Gavran poleti i donese žive i mrtve vode. Orao, sokô i vrabac sastave tijelo Ivana, trgovačkoga sina, pokrope ga najprije mrtvom, a zatim živom vodom. Ivan, trgovački sin ustane, zahvali im, a oni mu dadu zlatan prsten. Tek što Ivan, trgovački sin, metne prsten na ruku, stvori se u onaj čas konj i poteče na dvor Jeleni Prekrasnoj. Zmaj Gorinić upozna ga, zapovjedi, da uhvate toga konja, da ga postave u konjušnicu, a sjutradan ujutru da mu odrube glavu. U Jelene Prekrasne bila služavka, sažali joj se na tako divnoga konja, podje u konjušnicu, sama gorko plače i govori k tome: „Ao, jadni moj konju! sjutra će te pogubiti.“ Konj joj progovara čovječjim glasom: „Dodji sjutra, krasna djevojko, na mjesto gubilišta i kako brizne krv moja na zemlju — ti je zastupi nožicom svojom; potom skupi tu krv zajedno sa zemljom i razbacaj naokolo dvorca.“

Ujutru povedu konja, da ga pogube, odrube mu glavu, krv brizne, — krasna je djevojka nožicom svojom zastupi, a po tom je skupi zajedno sa zemljom i razbaca naokolo dvorca. Taj dan izrasla oko dvorca vrtna drveta. Zmaj Gorinić dade zapovijed, da se posijeku ta drveta i da se sva do jednoga spale. Služavka zaplače i podje u vrt posljednjiput, da se prošeta, razveseli.

Jedno joj drvo progovori čovječjim glasom: „Poslušaj, krasna djevice! kako stanu vrt sjeći, ti uzmi jedan iverak i baci ga u jezero". Ona tako i uradi, baci iverak u jezero, — iverak se prometne zlatnim patkom i zapliva po vodi. Dodje na to jezero Zmaj Gorinić, — namisli malo loviti, vidi zlatnoga patka: „Da ga", pomisli, „živa uhvatim!" Svuče sa sebe čudnovatu košuljicu, što je Ivanu, trgovačkome sinu darovao vrabac i baci se u jezero; a patak uzmiče sve dalje i dalje, zavede Zmaja Gorinića u dubinu, prhne, — pa na brijeg, prometne se kršnim momkom, obuče košuljicu i ubije zmaja. Potom dodje Ivan, trgovački sin, u dvorac, Jelenu je Prekrasnu ustrijelio, a služavkom se njenom oženio i stanu u obilju živjeti.

10. Podji onamo, — ne znam kamo, donesi to, — ne znam što.

U jednom je carstvu bio car neženja, i u njega bila cijela četa strijelaca. U lov strijelci polazili, ptice selice strijeljali, gospodarov stol divljačinom opskrbljivali. U toj je četi služio strijelac, momak, po imenu Fedot. Vješto je gadjao u nišan; — nikad nije promašio, i zato ga car više volio nego sve drugove njegove. Jednom podje slučajno rano u lov, posve rano, u praskozorje; zadje u tamnu, gustu šumu i vidi, gdje na drvetu grlica

sjedi. Fedot zapne pušku, namjeri, opali — i slomi ptici krilo; svali se ptica s drveta na vlažnu zemlju. Strijelac je digne, hoteći da joj otkine glavu i metne u torbu. Grlica mu progovori. „Strijelče — junače! ne otkidaj bujne moje glavice, s bijelim me nerastavljaj svijetom; radije me uzmi živu, odnesi u svoj dom, postavi na prozorčić i pazi: kako na me navali drijem, u onaj čas me udari desnom rukom naopačke — i steći ćeš veliku sreću". Strijelac se veoma začudi. „Šta je to?" misli on; „po obliku prava je ptica, a govori čovječjim glasom. Prije mi se nikad nije tako što dogodilo . . ." Donesavši pticu kući postavi je na prozor, pa sam stoji i čeka. Malo potom — položi grlica glavicu svoju pod krioce i zadrijema; strijelac digne desnu ruku, udari je lagano naopačke, — ptica padne na zemlju i stvori se srdačnom djevojkom, i tako krasnom, da se krasnija pomisliti, ni predstaviti ne može, već samo u priči pripovijedati! Druge take krasotice u svem svijetu bilo nije.

Govori ona kršnome momku, carskome strijelcu: „Kad si me znao dobiti, znat ćeš sa mnom i živjeti; ti ćeš mi biti sudjeni muž, a ja tebi bogodarna žena". I u tome se oni slože; Fedot se oženi i živi sretno — raduje se mladoj ženi, a službe svoje ne zaboravlja. Svako jutro uzima prije osvita, prije zore svoju pušku, ide u šumu, nastrijelja različne divljačine i nosi u carsku kuhinju. Vidi žena, kako joj se muž od lova sav izmučio, pa mu kaže: „Poslušaj me, prijatelju! meni te žao, nijedan božji dan nemaš mira, lutaš po šumama i po barama, uvijek se posve mokar kući vraćaš, a koristi nam od toga nikake nema. Kaki je to posao! ja znam evo takav, gdje se ne ostaje bez dobitka. Dobavi sto rubalja, i još sto, sav ćemo posao popraviti."

Fedot navali na drugove, uzajmi u jednoga po

rubalj, u drugoga po dva, i sastavi upravo dvjesta rubalja. Donese ih ženi. „Nu, kaže ona, sad kupi za sve te novce različne svile. Strijelac kupi za dvjesta rubalja različne svile“. Ona je uzme i kaže: „Ne tuguj, Bogu se moli, pa lezi spavati, jutro je mudrije od večera.“

Muž usne, a žena izidje na krioce,* otvori čarobnicu knjigu — i u onaj se čas stvore pred njom dva nepoznata momka: „što izvoliš, — zapovijedaj!“ — „Uzmite ovu svilu evo i za jedan sat načinite mi ćilim, ali tako divan, kaki se u cijelome svijetu još vidio nije, a na ćilimu da je izvezeno sve carstvo, i s gradovima i sa selima, i s rijekama i s jezerima“. Prihvate se oni posla i zgotove ne za sat, nego za deset časaka ćilim — da se sve divi; predadu ga strijelčevoj ženi i iščeznu u jedan tren, kao da ih ni bilo nije. Ujutru predade ona ćilim mužu: „Na, kaže ona, ponesi ga u trgovački dom i prodaj trgovcima, ali pazi: ne kaži cijene, nego što ti dadu, to i uzmi“. Fedot uzme ćilim, izvrne ga, objesi na ruku i ode u trgovački dom. Opazi ga jedan trgovac, dotrči i pita: „Poslušaj, poštovani prijatelju, prodaješ li, što li? — „Prodajem“. — „A što stoji?“ — „Ti si trgovac, ti i cijenu kaži“. — Misli trgovac misli, ne može procijeniti ćilima — nikako! dotrči drugi trgovac, za njim treći, četvrti . . . i skupi ih se velika množina, gledaju ćilim, dive se, a procijeniti ga ne mogu. U to se vrijeme vozio mimo dućane dvorski zapovjednik, opazi gomilu i saželi saznati, o čemu se to razgovaraju trgovci? Izišavši iz kočije pristupi i kaže: „Zdravo; trgovci, prekomorski gosti! o čemu vi razgovarate“? — „Tako i tako, ćilima procijeniti ne možemo“. Zapovjednik pogleda ćilim, i sam se začudi. „Čuj, strijelče“, kaže on,

* Krioce, izvanji ulaz u kuću; kući prigradjene stube.

„kaži mi po duši, otkud tebi tako divni ćilim“? — „Moja ga žena satkala“. — „A koliko da ti dam za nj“? — „Ja sam cijene ne znam, žena mi rekla, da se ne pogadjam, već koliko dadu, — to je naše“! — „Nu, evo ti deset tisuća“! Strijelac uzme novce i preda ćilim, a zapovjednik ovaj živio je kod cara uvijek — i pio je i jeo za njegovim stolom. Doveze se evo on na objed caru i poveze sa sobom ćilim. „Ne izvoli li Vaše veličanstvo pogledati, kaku sam ja divnu stvar danas kupio“? — Car pogleda, — kako vidi čitavo svoje carstvo kao na dlanu, tako i ah-ne! „To ti je, gle, ćilim! u svom životu nijesam take vještine vidio. Nude zapovjedniče, koliko tražiš, ali ćilima ti ne dam“. U taj čas izvadi car dvadeset i pet tisuća i predade mu iz ruke u ruku, a ćilim objesi u dvorcu. „Ništa zato“, pomisli zapovjednik, „ja ću sebi naručiti drugi, još ljepši“. U onaj čas otrči k strijelcu, potraži njegovu kućicu, udje u sobicu, i kako vidi strijelčevu ženu, — u onaj isti čas zaboravi i sebe i svoj posao; ne zna sam zašto je došao, pred njime je takva krasotica, da ne bi za vijeka smetao očiju s nje, samo bi je gledao i gledao! — Gleda tudju ženu, a po glavi mu se vrti jedna misao za drugom: „Gdje je tko to vidio, gdje čuo, da bi prost soldat imao takvo blago? ja ako i služim kod samoga cara i generalski čin imam, opet nijesam nigdje takve krasote vidio“! On se na silu svlada, protiv volje se pobere kući. Od toga vremena, od toga časa nije više bio pri sebi; i u snu i na javi samo misli o strijelčevoj ženi. Jeo, — ne jeo, pio, — ne pio, sve mu se ona prikazuje. Opazi car, te ga stane ispitivati: „Što se to s tobom dogodilo“? — „Ah, Vaše veličanstvo! u vašega sam strijelca vidio ženu, — take krasote u svemu svijetu nema; ja sve na nju mislim, i nikakim jelom i nikakim pićem, nikakim začinima ne mogu, da je se

riješim"! I sam car zaželi, da se nasladi, zapovjedi upreći kočiju i podje u strjeljačko selo. Ulazeći u sobu vidi — krasoticu, kaka se ni pomisliti ne da! tko je samo pogleda, — bio starac ili mladić, svaki se do ludila zaljubi u nju. Srce mu se stisne od ljubavi: „a zašto ja", pomisli u sebi, „idem po svijetu kao neženja? Evo bi trebalo, da se oženim ovom krasoticom; zašt' da bude žena strijelčeva, kad joj je na porodu napisano, da bude carica.

Vrativši se car u dvorac kaže zapovjedniku: „Slušaj, kad si ti mogao pokazati meni strijelčevu ženu — krasoticu, kako se ni pomisli ne da, a ti se sada domišljaj, kako bi joj uništili muža. Ja sam hoću, da se njome oženim . . . . A ako to ne izvedeš, sam ćeš biti kriv, ako mi i jesi vjeran sluga, popet ću te na vješala!"

Ide zapovjednik, više se rastuži nego prije, kako će strijelca maći s puta, — ne može da se domisli. Ide on po praznim ulicama, zakucima i sretne se s babom vješticom: „Stoj, carski slugo! ja znam sve tvoje misli; ako hoćeš, ja ću pomoći ljutoj tvojoj nevolji?" — „Pomozi, bako! što zaišteš, platit ću." — „Dana ti je carska zapovijed, da pogubiš Fedota strijelca. Ovo ne bi teško bilo, on sam je prost, ali žena je njegova lukava! Nu, da mu zadamo taku zagonetku, što je ne će tako skoro pogoditi. Vrati se k caru i kaži mu: za trideset zemalja, u tridesetom carstvu ima otok, po tome otoku ide jelen zlatorog. Car neka skupi pô stotine mornara — najnevaljanijih, teških pijanica i neka dade opremiti za put staru, gnjilu ladju, što se već trideset godina ne upotrebljava. Na toj ladji neka pošalje Fedota strijelca, da ide da ulovi zlatorogoga jelena. Da se probije do otoka, treba da plovi ni više ni manje tri godine, a natrag s otoka — tri godine, dakle šest godina.

Ladja će izaći na more, poslužit će mjesec i tamo će potonuti i strijelac i mornari, — sve će na dno poći." Zapovjednik posluša ove riječi, zahvali babi vještici za nauku, daruje je zlatom i poteče skokom k caru. „Vaše veličanstvo!" kaže, „tako i tako, — može se pouzdano strijelac pogubiti." Car pristane i u onaj čas izdade zapovijed mornarici, da opreme na put staru, gnjilu ladju, da je natovare hranom za šest godina i u nju da posade pedeset mornara — najraspuštenijih i teških pijanica. Rastrkaju se glasnici po svim krčmama, po gostionicama, skupe takih mornara, kaki se samo poželjeti mogu: u jednoga oči od uboja pomodrile, u drugoga nos izvrnut na stranu. Kako caru jave, da je ladja spremna, u onaj čas zovne k sebi strijelca: „Nu, Fedote, ti si moj junak, prvi moj strijelac, učini mi službu, podji za tridevet zemalja, u trideseto carstvo — tamo ima otok, na onome otoku zlatorog jelen; uhvati ga živa i dovedi ga ovamo."

Strijelac se zamisli, ne zna, što da odgovori. „Mislio, ne mislio," reče kralj, „ako to ne učiniš, to će mač moj — odsjeći tvoju glavu!" Fedot se okrene nalijevo u krugu izidje iz dvorca; uveče dodje kući gorko rastužen, ni riječi ne će da izusti. Pita ga žena: „Što si se tako rastužio? je l' ti kaka nevolja?" On joj ispripovjedi sve potpuno. „Zato l' se ti žalostiš? Imaš baš i zašto! Ovo je službica, ne služba. Pomoli se Bogu, pa legni spavati, jutro je mudrije od večera, sve će biti učinjeno. Strijelac legne i usne, a žena njegova rasklopi čarobnicu knjigu — i najednom se stvore pred njom dva nepoznata momka: „Što izvoliš, što ti treba?" — „Idite za tridevet zemalja, u trideseto carstvo — na otok, uhvatite jelena zlatorogoga i postavite ga ovamo." — „Cujemo, dok svane, bit će sve ispunjeno." Viharom polete na onaj otok, uhvate zlatorogoga jelena, donesu

ga upravo strijelcu na dvor; sat prije zore svrše sav posao, te se sakriju, kao da ih bilo nije. Strijelčeva krasotica probudi muža svoga nešto ranije, te mu kaže: „Hajde vidi, — jelen zlatorogi po tvome se dvorištu šeta. Uzmi ga u ladju sa sobom, pet puta po dvadeset i četiri sata plovi naprijed, a šesti se put vraćaj natrag.“

Strijelac postavi jelena u taman, pokriven kavez, te ga odveze na ladju. „Što je to?“ pitaju mornari. „Kojekaka jela i začini; put je dalek, mnogo će toga trebati!“

Nastalo vrijeme, da se ladja otisne od kraja, mnogi narod izadje, da isprati plovce, dodje i sam car glavom, oprosti se s Fedotom i postavi ga starješinom nad svim mornarima. Pet čitavih dana plovi ladja po moru, bregova davno već nije vidjeti, Fedot, strijelac dade izvaljati bure rakije od pedeset vedara na palubu i kaže mornarima: „Pijte, braćo! ne tugujte; — koliko vam srce želi!“ A njima je to drago, bace se na bure, pa udri po rakiji, i tako se opili, da su do bureta popadali i usnuli čvrstim snom. Strijelac uzme timun, vrati ladju k brijegu i otplovi natrag, a da ne bi mornari to osjetili, — sipao u njih od jutra do mraka rakiju; tek što oni od pijanstva oči izbeče, već je novo bure pripravljeno, — „ne izvolite li mamurnost razbiti?“ Upravo u jedanaesti dan pristane ladja kraju, istakne barjak i stane iz topova paliti. Čuvši car pucanje, evo ga u čas k pristaništu, da vidi, — što je to? Opazivši strijelca razljuti se i navali na nj svom žestinom: „Kako si se smio prije vremena povratiti?“ — „A kud da se djenem, Vaše veličanstvo? Molim vas, gdjekoja luda plovi deset godina po morima, pa ništa korisno ne učini, a mi smo mjesto šest godina u svemu deset čitavih dana preplovili i svoj posao svršili, ne izvolite li pogledati jelena zlatorogoga?“ Odmah donesu s ladje kavez, ispuste zlatorogoga jelena. Vidi car, da strijelac pravo

ima i ništa mu ne učini; dopusti mu, da ide kući, a mornarima, koji su s njim plovili, dade slobodu na cijelih šest godina; nitko ih nije smio na službu zvati zato, što su oni već te godine islužili. Sjutradan pozove car zapovjednika, navali na nj s prijetnjama: „Što ti,“ kaže on, „sa mnom šale zbijaš? Jasno je, da ti glava tvoja nije draga. Radi što znaš, samo nadji zgodu, kako bi Fedota strijelca zloj smrti predali.“ — „Vaše carsko veličanstvo! dopustite, da razmislim, možda se popravi.“ Podje zapovjednik pustim ulicama i zakucima, te se sretne s babom vješticom: „Stoj, carski slugo! ja znam tvoje misli, hoćeš li, pomoći ću ti u tvojoj nevolji?“ — „Pomozi, bakice! strijelac se, znaj, vratio i dovezao zlatorogoga jelena.“ — „Oh, već sam čula: on sam prost je čovjek, njega ne bi bilo teško pogubiti — baš kao šmrknut malo burmuta, ali je žena njegova lukava. Nu, da mi njoj zadamo drugu zagonetku, s kojom ne će tako skoro biti gotova. Idi caru; pa mu reci: neka pošalje strijelca tamo, — ne znam kamo, da donese to, — ne znam što. Ove on zadaće do vijeka vijekova ispuniti ne će ili će sasvim bez traga i glasa propasti, ili će praznih ruku natrag doći.“ Zapovjednik nagradi babu vješticu zlatom i otrči k caru; car ga posluša i zapovjedi, da strijelca pozovu. „Nu, Fedote, ti si moj momak, prvi u vojsci strijelac. Jednu si mi službu poslužio, dobavio si jelena zlatorogoga; posluži i drugu: podji tamo, — ne znam kamo, donesi to, — ne znam što! Ali pazi, ako ne doneseš, tvoja će glava poletjeti s ramena od moga mača!“

Strijelac se okrene nalijevo naokolo i ode iz dvorca, dolazi kući tužan, zamišljen. Pita ga žena: „Što se, dragi moj, žalostiš?“ — „Eh“, kaže, „jednu sam svalio nevolju s vrata, a drugu navalio; šalje me car tamo, — ne znam kamo, zapovijeda, da donesem to, — ne

znam što. Radi tvoje krasote, sve napasti podnosim!“ — „To dakako nije mala stvar; tamo da dospiješ, treba devet godina ići, a natrag devet, — dakle osamnaest godina, a hoće l' od toga što biti, — Bog ga znao!“ „Što da radim, što li će biti?“ — „Pomoli se Bogu i legni spavati; jutro je mudrije od večera. Sjutra ćeš sve saznati.“

Strijelac legne spavati, a žena njegova dočekavši noć rasklopi čarobnicu knjigu — i odmah se pred njom stvore dva momka: „Što izvoliš, što ti treba?“ — „Ne znate li, kako bi se čovjek izlukavio i došao tamo, — ne znam kamo, donio to, — ne znam što?“ — „Ne, ne znamo“. Ona zaklopi knjigu, a momci iščeznu iz očiju. Ujutru budi strijelčeva žena svoga muža: Idi caru, moli ga, da ti za put dade zlatnih novaca, — tebi je, znaj, osamnaest godina putovati po stranim zemljama, a dobivši novce, dodji, da se oprostiš sa mnom.“ Strijelac bio u cara, dobio iz državne blagajne cijelu kesu zlata i dodje, sa ženom da se oprosti. Ona mu dade maramu i loptu: „Kako izadješ iz grada, baci ovu loptu preda se, kuda se ona zakotrlja, tud i ti stupaj. A evo ti moja rukotvorina, gdjegod ti bio, pa kako se staneš umivati, — uvijek otiraj lice ovom maramom.“

Oprosti se strijelac sa svojom ženom i s drugovima, pokloni se na sve četiri strane i podje preko mitnice. Baci loptu preda se, lopta se kotrlja, kotrlja, a on za njom slijedom ide. Prodje mjesec, car doziva zapovjednika, te mu kaže: „Strijelac se otpravi, osamnaest godina po bijelu svijetu da se potuca, a po svemu je očevidno, da ne će ostati živ. Ta osamnaest godina nijesu dvije nedjelje, na putu koješta se dogadja. Novaca ima u njega mnogo, razbojnici će ga napasti, oplijeniti, i zloj će ga smrti predati. Sad je, čini se, moguće, njegove se žene dočepati. Uzmide moju kočiju, podji u strijeljačko selo i dovedi je u dvorac.

Zapovjednik ode u strijeljačko selo, doveze se k strijelčevoj krasotici, udje u kućicu i kaže: „Zdravo, umnice, car je zapovjedio, da mu se u dvorcu poklониš.“ Vozi se ona u dvorac, car je dočekuje s radošću, vodi je u dvorane pozlaćene i ovako joj govori: „Hoćeš li biti carica, ja ću te oženiti.“ — „Tko je ikad vidio, tko je ikad čuo, od živa muža ženu uzimati! Ma kaki on god bio, makar i prost strijelac, ali meni je on — zakonit muž.“ — „Ako ne ćeš milom, a ti ćeš silom!“ Krasotica se nasmije, udari sobom o pod, prometne se u grlicu i odleti kroz prozor.

Mnogo je carstva i zemalja prošao strijelac, a lopta se sve kotrlja. Gdje se na rijeku namjeri, tamo prelazi lopta po mostu, gdje strijelac hoće da odahne, tamo se lopta prostire mekim krevetom. Za dugo, za kratko li — lako je govoriti, ma je teže tvoriti, — dodje strijelac k veliku, veličanstvenu dvorcu; lopta se dokotrlja do vrata i nestane je. Strijelac misli te misli: „da idem upravo“! Udje po stubama u sobu, dočekaju ga tri djevojke neopisane krasote: „Otkud ti i zašto si, dobri čovječe, došao“? — „Ah, krasne djevojke, ne daste mi da od dalekoga puta odahnem, već ste začele pitati. Prije treba, da me nahranite, napojite, da me legnete, a onda da pitate“. Odmah prostru stô, posade ga za nj, nahrane, napoje i spavati polože. Strijelac se prospava, ustaje s meka kreveta; krasne mu djevice nose umivaonicu i vezen ručnik. On se umije izvor-vodom, ali ručnika ne prima: „Ja“, kaže, „imam svoj ručnik, imam čime lice da otarem“. Izvadi ručnik te se stane otirati. Pitaju ga krasne djevojke: „Dobri čovječe! ded nam kaži, otkud tebi ovaj ručnik“? — „Žena mi ga dala“. „Ti si dakle oženjen našom sestrom rodjenom“! Viknu one staricu majku; ova, kako ugleda ručnik, u isti čas upozna: „Ovo je moje kćerke rukotvorina“!

Stane ona gosta raspitivati, on joj ispripovjedi, kako se oženio njenom kćeri i kako ga car poslao tamo, — ne znam kamo, — da donese to — ne znam što.

„Ao, zete, o tome čudu ja ni čula nijesam. Čekaj, možda sluge moje znadu". Izadje starica na krioce, vikne gromovitim glasom — i najednom se od nekuda stvore, dotrče svakojake zvijeri, dolete svakojake ptice. „Ej vi zvijeri šumske i vi ptice nebeske! vi zvijeri svakamo dolazite, vi ptice svakamo lijetate, nijeste li čule, kako se dolazi tamo, — ne znam kamo, kako se donosi to, — ne znam što"? Sve zvijeri i ptice u jedan glas odgovaraju: „Ne, nijesmo o tome ni čule."

Starica ih otpusti u njihova mjesta — u jame, u šume, u gajeve; vrati se u sobu, uzme svoju čarobnicu knjigu, rasklopi je — i u onaj joj se čas jave dva diva: „Što izvoliš, što treba?" — „A evo ovo, sluge moje vjerne! prenesite me zajedno sa zetom na pučinu širokoga mora i stanite upravo na sredini, — na samoj pučini". U onaj čas pograbe oni strijelca sa staricom, ponesu ih kao silni vjetar na pučinu širokoga mora i stanu na sredini, — na samoj pučini. Sami stoje kao stupovi, a strijelca sa staricom na rukama drže. Vikne starica gromovitim glasom — i doplivaju k njoj svi gadovi i ribe morske, gotovo vrvi njima! od njih ne vidi se sinje more!

„Ej vi gadovi i ribe morske! vi svud plivate, u svih otoka boravite: nijeste li čuli, kako se dolazi tamo, — ne znam kamo, kako se donosi to, — ne znam što?" Svi gadovi i ribe odgovaraju u jedan glas: „Ne, nijesmo o tome ni čuli." Najednom se protura naprijed stara hroma žabica, koja je već neko trideset godina kao u miru živjela i kaže: „Kva-kva! ja znam, gdje se takvo čudo naći može". — „Nu, drago moje, tebe mi i treba", reče starica, uzme žabicu i zapovjedi divovima, da nju i zeta kući odnesu. U tren oka osjete se oni u dvorcu. Starica stane žabicu ispitivati: „Kako i kojim je putem zetu mome ići?" Odgovara žabica: „Ovo je mjesto na kraju svijeta — daleko, daleko; ja bi ga sama pratila, ali sam već veoma stara, jedva noge vučem. ja ne bi onamo ni za pedeset godina doskakala". Starica donese velik lonac, nalije ga svježim mlijekom, metnu u nj žabicu i dâ je zetu: „Nosi", kaže, „ovaj lonac u rukama, a žabica neka ti put kazuje."

Strijelac uzme lonac sa žabicom, oprosti se sa staricom i s kćerima njezinim i otpravi se na put. Ide on, a žabica mu put pokazuje. Blizu li, daleko li, dugo li, kratko li — dohodi k ognjenoj rijeci; za tom rijekom ima visoka gora, u toj se gori vide vrata. „Kva-kva!" kaže žabica, „pusti me iz lonca, treba da prijedjemo preko rijeke". Strijelac je izvadi iz lonca i pusti na zemlju. „Nude, momče, sjedni na me, pa ne tuguj, ne boj se, zadavit se ne ćeš"! Strijelac sjedne na žabicu i pritisne je k zemlji: žabica se začne nadimati, nadimala se, nadimala i učini se tako velika, kao stog sijena. Strijelcu jedno je samo na umu, da se kako ne sruši: „Srušim li se, razbit ću se do na smrt". Žabica se nadula, pa kako skoči, — preskoči ognjenu rijeku i opet se stvori malena. „Sad ti, momče moje, idi na ta vrata, a ja ću te ovdje pričekati; kad udješ u pećinu, dobro se sakrij. Malo potom doći će onamo dva starca; slušaj. što će ovi govoriti i raditi, a zatim, kako oni odu, i sam govori i radi isto!"

Strijelac dodje gori, otvori vrata, — u pećini je tako tamno, oči da iscure, pužući i rukama pipajući napipa prazan ormar, sjedne u nj i sakrije se.

Malo potom dodju onamo dva starca i kažu: „Ej, Šmat-razume! nahrani nas". U taj se čas — odnekud nešto pojavi, — svjetionici se zapale, tanjuri i zdjele

zazvečaju, i na stolu se stvore različna vina i jela. Starci se napiju, najedu i zapovijedaju: „Ej, Šmat-razume! odnesi sve". Najednom nestane svega — i stola i vinâ, i jelâ, svjetionici svi utrnu. Čuje strijelac, gdje su dva starca izašla, izadje iz ormara i vikne: „Ej, Šmat-razume!" — „Što izvoliš?" — „Nahrani me"! Opet se stvore i upaljeni svjetionici i prostrti stô i svakojaka pića i jela. Strijelac sjedne za stô i kaže: „Ej, Šmat-razume! sjedni, brate, sa mnom; jest ćemo i pit ćemo zajedno, drukčije je meni samome dosadno". Odgovara nevidjeni glas: „Ah, dobri čovječe! otkuda te Bog donio? Trideset je gotovo godina, što ja vjerno i pošteno dvjema starcima služim, a za sve to vrijeme nijesu oni mene nijedanput sjeli uza se".

Gleda strijelac i divi se, nigdje se nitko ne vidi, a jela kao da tko s tanjura metlicom izmeće, a butiljice s vinom same se dižu, same se u čašice nataču, gle — već su i prazne! Strijelac se najeo i napio, pa kaže: „Slušaj, Šmat-razume! Hoćeš li me služiti? u mene dobro se živi". — „Zašt' ne bi htio? meni je dogrdilo ovdje, a ti si, vidim, — dobar čovjek". — „Nu, pokupi sve i hajde sa mnom"! Izadje strijelac iz pećine, obazre se, — nema nigdje nikoga .... „Šmat-razume! jesi l'ovdje"? — „Jesam, ne boj se, ja ne ću zaostati za tobom". — „Dobro", reče strijelac i sjedne na žabicu; žabica se nadme i preskoči preko ognjene rijeke; on je metne u lonac i otpravi se natrag na put. Došavši k punici zapovjedi novome svome sluzi, da gospodski pogosti staricu i kćeri njene. Šmat-razum ih tako počastio, da je starica malo ne od radosti zaplesala, a žabici za vjernu njezinu službu odredila po tri lonca mlijeka na dan. Strijelac se oprosti s punicom i krene kući. Ide, ide, i silno se umori; brze su noge njegove iznemogle, ruke bijele spale: „Ej, Šmat-razume", reče

on, „kad bi ti znao, kako sam ja sustao, noge mi gotovo hoće da otpadnu". — „A zašt' mi to već davno nijesi kazao? ja bih te brzo na mjesto postavio."

U onaj čas zgrabi strijelca silan vihar, te ga ponese u zraku tako brzo, da mu je kapa s glave spala. „Ej, Šmat-razume! stani malo, kapa mi spala". — „Kasno si se, gospodaru, sjetio, tvoja je kapa sada pet tisuća vrsta za tobom". Gradovi i sela, rijeke i šume promiču gotovo ispred očiju ... Leti strijelac nad dubokim morem, a Šmat-razum mu se oglasi: „Hoćeš li, — ja ću ti sagraditi na ovom moru zlatnu sjenicu? moći ćeš odahnuti, pa i sreću naći". — „A nu, pa sagradi"! reče strijelac i stane se spuštati na more.

Gdje su se čas prije samo valovi podizali, — tamo iznikne otočić, na otočiću zlatna sjenica. Kaže strijelcu Šmat-razum: „Sjedni u sjenicu, odmaraj se, na more gledaj. Tri će trgovačke ladje ploviti mimo i pristat će k otoku; ti pozovi trgovce, pogosti, počasti ih i promijeni mene za tri čudašca, što trgovci sa sobom voze. Ja ću se u svoje vrijeme k tebi vratiti."

Gleda strijelac — sa zapadne strane tri ladje plove, vide ladjari otok i zlatnu sjenicu: „Kakvo li čudo!" kažu oni, „koliko smo puta ovuda plovili, osim vode ničega bilo nije, a sad se gle stvorila tu zlatna sjenica! Da pristanemo, braćo, k brijegu, da pogledamo, da se razveselimo". Odmah zaustave ladje i spuste sidra; tri trgovca gospodara sjednu u laku ladjicu i otplove na otok. „Zdravo, dobri čovječe"! — „Zdravo, trgovci stranci! dobro mi došli, sprodjite se, razveselite se, odahnite, upravo je za goste došljake sagradjena sjenica" Trgovci udju u sjenicu i sjednu na klupu. „Ej, Šmat-razume!" vikne strijelac, „dajder nam jesti i piti". Stvori se stô, na stolu vina i jela, što srce zaželi, — sve se u tren ispuni. Trgovci samo ah-aju; „Daj, da se mije-

njamo! ti nam daj slugu svoga, a od nas uzmi za to koje ti drago čudašce". — „A kaka su to u vas čudašca?" — „Pogledaj, — vidjet ćeš"!

Jedan trgovac izvadi iz džepa malen sandučić, jedva ga otvori, — a odma se po čitavome otoku stvori prekrasan vrt i s cvijećem i sa stazicama, a zaklopivši sandučić — i vrt propade.

Drugi trgovac izvadi ispod skutova sjekiru i začne cijepati: cjep, cjep — i stvori se ladja. Sto puta cjepne, — sto ladja sagradi s jedrima, s topovima i s mornarima. Ladje plove, topove pale, od trgovca zapovijedi čekaju . . . Obraduje se, sakrije svoju sjekiru i ladje iščeznu iz očiju, kao da ih ni bilo nije. Treći trgovac izvadi rog, zatrubi u jedan kraj, — odmah se vojska stvori i pješaci i konjanici s puškama, s topovima, sa zastavama; sve pukovnije šalju trgovcu izvještaje, a on im daje zapovjedi; vojska ide, muzika svira, zastave se viju . . . Obraduje se trgovac, uzme trubu, zatrubi s drugoga kraja, — i nema već ničega, sve se to nekuda djelo.

„Lijepa su vaša čudila, ali nijesu za me", reče strijelac; „vojska i ladje — carski su poslovi, a ja sam prost vojnik. Ako se sa mnom hoćete mijenjati, a vi mi dajte za jednoga slugu nevidjenika sva tri čudila". — „Ne će l' to mnogo biti"? — „Nu, kako znate, a ja se drukčije mijenjati ne ću". Trgovci promislili u sebi: „Što će nam ovaj vrt, ove pukovnije i ratne ladje? bolje je, da se promijenimo, barem ćemo bez svake brige biti i siti i pjani".

Predadu oni strijelcu svoja čudila i kažu: „Ej, Šmat-razume! mi te uzimamo sa sobom, hoćeš li nas služiti vjerno i pošteno"? — „Zašt' da vas ne služim? meni je svejedno, — živio gdje mu drago."

Vrate se trgovci na svoje ladje i začnu sve mornare gostiti i častiti: „Nude se, Šmat-razume povrati"! Svi se opiju do pijanstva i usnu tvrdim snom. A strijelac sjedi u sjenici zlatnoj, zamisli se i govori: „Ao, teško meni, gdje je sada moj vjerni sluga Šmat-razum"? — „Evo me ovdje, gospodaru"! Strijelac se obraduje: „Nije l' vrijeme kući"? Tek izreče, već ga uhvati silan vihar i ponese po zraku. Trgovci se probude i zažele, da razbiju mamurnost pijući nanovo: „Ej, Šmat-razume, daj da mamurnost razbijemo". Nitko se ne oziva, nitko ne poslužuje. — Koliko oni vikali, koliko zapovijedali, — sve badava, odziva nema te nema. „Nu, gospodo, ala nas je nasamario taj bezdušnik! Djavo će ga sad naći! i otok propade i zlatne sjenice nestade". Malo trgovci tugovali, tugovali, podigli jedra i oprave se, — kud im trebalo.

Brzo doleti strijelac u svoju državu, spusti se do sinjega mora na pusto mjesto. „Ej, Šmat-razume, može l' se ovdje dvorac sagraditi?" — „A zašto da ne može?" sad će gotov biti". Za tren bio dvorac gotov i to tako divan, da se izreći ne može, dva puta ljepši od carskoga. Strijelac izvadi sandučić, otvori ga i oko dvorca stvori se vrt s rijetkim drvetima i s cvijećem. Sjedi eno strijelac kod otvorena prozora i svome se vrtu raduje, — najednom doleti unutar kroz prozor grlica, udari sobom o zemlju i prometne se u mladu ženu. Zagrle se, pozdrave se, stanu jedno drugo raspitivati, jedno drugome pripovijedati. Kaže strijelcu žena: „Od onoga časa, kako si od kuće otišao, sve sam vrijeme po šumama i po gajevima kao sirotna grlica, lijetala". Sjutradan ujutru izadje car na balkon, pogleda na sinje more i vidi, — na samome brijegu stoji nov dvorac, a naokolo dvorca zelen vrt. „Kaka je to neznalica smislila ne pitajući mene na mojoj zemlji graditi"? Potrčali glasnici, raspitali, te izvješćuju, da je dvorac taj po-

digao strijelac, i živi u dvorcu sam i žena s njime. Car se još ljuće rasrdi, zapovjedi skupiti vojsku i poći u primorje, vrt stubokom razoriti, dvorac u sitne komade razbiti, a strijelca samoga i ženu njegovu ljutoj smrti predati.

Vidi strijelac, gdje na nj ide silna carska vojska, zgrabi brzo sjekiru, cjep, cjep, — izadje ladja; sto puta cjepne, — sto ladja sagradi. Potom izvadi rog, zatrubi jedanput, — nagrne pješačtvo, zatrubi drugiput, — nagrne konjaništvo. Zapovjednici pukovnija, ladja trče k njemu, i čekaju zapovijedi. Strijelac zapovjedi, da se boj zametne, odmah zaigra muzika, udare u bubnjeve, pukovnije se dižu, pješaci obaraju carske soldate, konjanici ih progone i zapljenjuju, a s ladja gruvaju po stolnome gradu žarki topovi. Car vidi, kako vojska njegova bježi, poteče već sam, da vojsku zaustavi, — ali kuda? Nije prošle ni pô sata, i njega samoga ubiše.

Kad se boj svrši, skupi se narod i začne strijelca moliti, da bi u svoje ruke uzeo carstvo. On pristane na to i učini se carem, a žena njegova caricom.

11. Zlatna ribica.

Na moru, na oceanu, na otoku na Bujanu, stajala malena stara kućica; u toj su kućici živjeli starac i starica. Živjeli oni u velikoj bijedi; starac pleo mrežu i polazio na more, ribu da lovi; time je samo dobivao dnevnu hranu. Jedanput baci starac nekako mrežu svoju, začne vući i pričini mu se tako teška, kako nikada bila nije; jedva je jedvice izvuče. Gleda, a mreža prazna, svega bilo u njoj jedna ribica, zato ribica neprosta, — zlatna. Zamoli ga ribica čovječjim glasom: „Ne uzimaj me, starče, pusti me radije u sinje more, ja ću ti poslužiti, što zaželiš, to ću i učiniti“. Starac misli, misli i reče: „Ja od tebe ništa ne trebam, idi

plivaj po moru“! Baci zlatnu ribicu u vodu i kući se vrati. Pita ga starica: „Jesi l' mnogo ulovio, starče“? — Da svega jednu zlatnu ribicu i tu sam bacio u more, vruće me zamolila: „pusti me, reče, u sinje more, ja ću ti poslužiti, što zaželiš, sve ću učiniti“. Sažali mi se na ribicu, nijesam od nje uzeo otkupa, badava je pustim na slobodu. — „Aj ti stara ludo! Dopala ti ruku velika sreća, a ti se nijesi umio koristiti njome“. Razljuti se starica, grdi starca od jutra do mraka, ne da mu mira: „Da si barem u nje hljeba izmolio! ta naskoro ne ćemo suhe korice imati; što ćeš jesti?“ Ne može starac da otrpi, podje k zlatnoj ribici za hljebom; došavši na more vikne gromovitim glasom: „Ribice, ribice! okren' se repom k moru k meni glavom“. Doplivala ribica k brijegu: „Što ti, starče, želiš“? — „Razljutila se starica, za hljebom me poslala“. — „Idi kući, bit će u vas hljeba dosta“. Vrati se starac: „Nu što kažeš starice, ima l' hljeba?“ — „Hljeba dosta, ali evo nevolje: raspuklo se korito, nema se gdje rublje prati, idi k zlatnoj ribici, zamoli je, da bi novo dala. — Podje starac na more: „Ribice, ribice; okren' se repom k moru, k meni glavom“. — Doplivala zlatna ribica; „Sto ti, starče treba“? — „Starica me poslala, novo korito da molim.“ — „Dobro, bit će u vas i korito“. Starac se vrati, taman on na vrata, a starica i opet na nj navali: „Idi“, kaže, „k zlatnoj ribici, zamoli je, da sagradi novu kuću; u našoj se živjeti ne može, samo je pogledaj, razvalit će se“! Podje starac na more: „Ribice, ribice! okren' se repom k moru, k meni glavom“. Ribica doplivala, okrene se k njemu glavom, k moru repom i pita ga: „Sto bi ti starče, rad“? — Sagradi nam novu kuću, starica grdi, ne da mi mira, ne ću, kaže, da stanujem u staroj kućici, ona će se, samo je pogledaj, sva razvaliti“! — „Ne tuguj, starče! idi kući, pa se Bogu moli, sve će učinjeno biti“.

*

Vrati se starac, na dvoru njegovu stoji kuća nova hrastova, kićeno izrezucana. Istrči njemu u susret starica, gore se ljuti od prije, gore grdi od prije: „Aj ti stara ludo! ne znaš se srećom koristovati. Izmolio si kuću, pa valjda da misliš, — da si kako djelo učinio! Nijesi ne! idi opet k zlatnoj ribici, pa joj kaži: „Ne ću biti seljakinja, gospodja hoću da budem, da me dobri ljudi slušaju, susretajući do pojasa da se klanjaju". Podje starac na more, gromovitim glasom govori: „Ribice, ribice! okren' se k moru repom, k meni glavom". Doplivala ribica, okrenula se repom k moru, k njemu glavom: „Što bi ti, starče, rad"? Odgovara starac: „Ne da mi starica mira, sasvim je poludjela; ne će da bude seljakinja, gospodja hoće da bude". — Dobro, ne tuguj, idi kući, pa se Bogu moli, sve će biti učinjeno. — Vrati se starac, a mjesto kućice kamena stoji kuća na tri kata podignuta, po dvoru lete sluge, u kuhinji lupaju kuhači, a starica sjedi u skupocjenu svilenu odijelu na visoku naslonjaču i zapovijedi daje. „Zdravo ženo!" kaže starac. — Aj ti, neotesanče jedan! kako se ti usudješ zvati mene, gospodju, ženom svojom?! Ej, ljudi! pograbite tu mužetinu, pa s njime u konjušnicu, te ga što bolje prošibajte. U taj mah dotrči služinčad, pograbe starca za šiju i odvuku u konjušnicu. Konjušari ga stanu častiti, bičevima, te ga tako počastili, da se jedva na noge digao. Potom ga starica učini kućnim slugom; zapovjedi, da mu se dade metla, da dvorište mete, a da ga hrane i poje u kuhinji. Gorak bio starčev život: čitav dan meti dvorište, a ako je samo malo gdje nečisto, odmah s njim u konjušnicu; „Gle ti te vještice"! — misli starac, — „zapala je sreća, a ona se kao svinja zarila; već me ni za muža ne drži"! Nakon nekoliko vremena — dosadi se starici biti gospodja, dade preda se dovesti starca, te mu zapovijeda: „Idi, stara ludo, k zlatnoj

ribici, kaži joj: ne ću gospodja, carica hoću da budem". Podje starac na more: „Ribice, ribice! okren' se repom k moru, k meni glavom". Doplivala zlatna ribica: „Što bi ti, starče, rad"? — „A što? poludjela moja starica gore od prije, ne će gospodja, carica hoće da bude." — „Ne tuguj! idi kući, pa se Bogu moli, sve će biti učinjeno". Vrati se starac, kad tamo, a to stoji mjesto predjašnjega doma visok dvorac pod zlatnim krovom; naokolo obilaze straže pod oružjem, za dvorcem puče velik vrt, a pred samim dvorcem — zelena livada; na livadi skupila se vojska. Starica se opremi kao carica, stupi na doksat s generalima, s boljarima i stane smotru držati nad tom vojskom: bubnji udaraju, glazba svira, vojnici „ura" viču. Ne prodje ni mnogo, ni malo vremena, dosadi se starici caricom biti, zapovjedi, da potraže starca i da ga stave pred sjajne oči njene. Nastane žurba, izmiču generali, boljari trče: „Kakav starac"? Jedva ga nadju u zadnjem dvorištu, dovedu ga pred caricu: „Slušaj, stara ludo!" — govori mu carica, — „idi k zlatnoj ribici, pa joj kaži: Ne ću caricom, morskom gospodaricom hoću da budem, da bi me sva mora i sve ribe slušale" Starac se već zatezao; kud si za Boga namislila!? ne. podješ li, glava će s tebe poletjeti! Ohrabrivši srce, podje starac na more, pristupi i kaže: „Ribice, ribice! okren' se u more repom, k meni glavom". Zlatne ribice nema te nema! Zove starac drugiput — i opet je nema. Zovne i treći, — najednom more zašumi, uzburkalo se, sad je bilo bistro, čisto, a sad je sasvim pocrnjelo. Pliva riba k brijegu: „Što bi ti starče rad"? — „Još je više starica poludjela, ne će više caricom, morskom gospodaricom hoće da bude, nad svim vodama da gospoduje, svim ribama da zapovijeda." — Ništa ne reče starcu zlatna ribica, povrati se i nestane je u morskoj dubini. Starac se vrati natrag, i očima ne vjeruje; dvorca

kao nestalo, a na njegovu mjestu stoji majušna stara kućica, a u kućici sjedi starica u poderanoj suknji. Stanu oni kao i prije živjeti, starac se opet primi ribanja; ali kolikogod puta bi mrežu bacio u more, nije mu više uspjelo, da uhvati zlatnu ribicu.

12. Car Berendjej.

Bio car Berendjej, brade do koljena. Već je tri godine bio oženjen i u slozi sa ženom živio, no sasvim tim nije im Bog djece dao, i to je cara žalostilo. Slučajno nastane potreba, da car ogleda svoje carstvo; oprosti se s caricom, te je osam punih mjeseci bio na putu. Deveti je mjesec bio na kraju, kad on vraćajući se carskoj svojoj stolici odluči, da se u čistu polju za vruća dana odmori, i razapnu šator. Pod šatorom bude caru zagušljivo i zaželi vrlo jako, da se napije studene vode. No u polju vode bilo nije. Što sad? Zlo se primiče. I on se riješi sam da obadje cijelo polje, ne bi l' se gdje možda namjerio srećom na izvor. Podje i vidi studenac. Zurno skoči s konja, i pogleda u nj: pun je vode sve do samoga ruba; po površini pliva zlatna kutlača. Car Berendjej segne žurno za kutlačom, — i već je nestalo, kutlača se izmače iz ruku. Car se s nestrpljivošću hvata za jantarovu ručku sad desnom, sad lijevom za kutlaču, no ručka brzo izmičući i na desno i na lijevo podražuje samo cara i nikako mu se ne da. Zašto to? Uvrebavši čas, kad je kutlača stala na mjesto, zgrabi je najednom s desna i s lijeva, ali badava sav trud! Iz ruku izmakavši zaroni se kao ribica upravo na dno studenca i ispliva potom nanovo na površinu, kao da nije ništa bilo. Čekaj! (pomisli car Berendjej), i bez tebe napit ću se i ne razmišljajući dugo željno prione usnama za vodu i začne srkati izvor-struju ne

mareći, što mu sva brada potonula u vodu. Napivši se do sita hoće glavu da digne .... ali da, počekaj! ne dadu, a netko drži za carevu bradu. Uprvši se o grab studenca silom hoće da se otkine, trese, vrti glavom; drži ga neprestano. „Tko je to? puštaj!" viče on. Nema odgovora, samo sa dna strašno lice gleda i dva golema oka gore kao dva zelena draga kamena, razvaljena se usta čudnim smijehom smiju, dva se reda krupna bisera sjaju u njima, a jezik medju zubima draži cara, u bradu se mjesto prsta zasjekle krepko račje škare. I najposlije progovori iz vode sipljiv glas: „Ne trudi se care uzalud, ja te pustiti ne ću. Ako hoćeš da se oslobodiš, daj mi ono, što je u tebe kod kuće i za što ti ne znaš". — Car pomisli: „a što bi to bilo, za što ja ne znam? ja, čini mi se, znam za sve". I on odgovori nakazi: „Izvoli, ja pristajem".

„Dobro", čuo se opet sipljivi glas; „pazi, drži vjeru, da te ne stigne ni prikor, ni zlo." — S ovim riečima nestalo i škara, i nagrda je propala. Otkupivši časnu bradu car se otrese kao patka. Sjedavši na konja odjaše, i nakon duga ili kratka jahanja evo ga već blizu stolice. Gomilama ga narod dočekuje, topovi gruvaju i u svim zvonicima zvona zvone. I car dolazi k svojim zlatovrhim dvorovima, tamo stoji carica na kriocu* i čeka s caricom uporedo prvi ministar; na rukama drži jastučić svileni, zlatom protkani, a na njemu dijete prekrasno kao sjajni mjesec u povojima se koprca. Car se dosjeti i ah-ne: „Eto to je ono, zašto ja znao nijesam! Umori me prokleti vraže"! Ovako pomisli i zaplače gorko. Svi se začude, no nitko riječi ne progovori. Uzevši dijete na ruke, dugo se car Berendjej njime nasladjivao, sam ga ponese na krioce, položi ga u ko-

* Krioce, izvanji ulaz u kuću, kući prigradjene stube.

lijevku i tugu svoju pritajivši u sebi stane kao i prije carovati. Tajne careve nitko nije znao, no svi su opažali, da je car vrlo bio tužan. Sve je čekao, sad će po sina; ob dan nije mira imao, a ob noć nije sna okusio. Vrijeme je ipak teklo, a nitko se ne javlja. Carević je rastao ne danima — nego satovima i stvori se divan krasnik. Najposlije i car Berendjej sasvim zaboravi ono, što se dogodilo . . . no drugi nijesu tako zaboravni bili. Jedanput se carević lovom u šumi zabavljao, i u gustu šumu sam zapao. Gleda on: sve je divlje . . . poljana . . , crne omorike naokolo, na poljani šuplja stoji lipa. Najednom zašumi u duplji, on pogleda, odonud izlazi nekakav čudnovat starac, brade zelene, i očiju zelenih. „Zdravo, Ivane careviću! kaže on, dugo te iščekivasmo, bilo bi vrijeme, da nas se sjetiš". — „Tko si ti?" upita carević. — „O tome ćemo poslije, a sad evo što uradi: ocu svome, caru Berendjeju, moj naklon odnesi, i kaži mu od moje strane: nije l' vrijeme, care Berendjuju, da se dug plati? Već je davno prošlo vrijeme. On će sam ostalo razumjeti. Do vidjenja."

I s tom riječju iščezne bradati starac, a Ivan se carević u tvrdoj misli vrati natrag iz mrke šume. I dolazi eto k ocu svojemu, caru Berendjeju: „Ćaćko, care gospodaru", kaže on, „sa mnom se čudo zbilo". I on ispripovijedi, što je vidio i čuo. Car Berendjej poblijedi kao mrtvac. „Nevolja je, prijatelju moj, Ivane careviću"! krikne on gorko zaplakavši. „Nastalo je očevidno vrijeme, da se rastanemo!" I on otkrije strašnu tajnu o zakletvi, što ju je učio, sinu. — „Ne plači, ne tuguj, roditelju!" tako je govorio Ivan carević: „nevolja baš nije velika. Daj mi konja, ja podjoh po svijetu, a ti mi se nadaj. Tajnu drži za sebe, da nitko za nju ne sazna, pače ni sama carica majka. Ako se ja, pošto mine godina dana, ne vratim k vama, to znajte, da me

nije na svijetu." — Opremiše, kako valja, na put Ivana carevića. Car mu dade zlatan oklop, mač i vranca konja; carica mu stavi na vrat krst sa svetim moćima, otpjevaju blagodarenje; potom se nježno zagrle i proplaču . . . .

Ivan carević krene na put s Bogom. Što će to s njime biti? . . . Već on putuje jedan, putuje drugi i treći dan; na koncu četvrtoga tek je sunce zašlo, dolazi k jezeru; jezero kao staklo glatko, voda je s bregovima jednaka. Sva je okolina pusta; večernjim žarom pokrite vode blijede, a u njima se odrazuje zeleni brijeg i gusta trska, i sve kao da drijema. Zrak se ne miče, trska se ne ljulja, žubora u bistrim potocima nije čuti. Ivan carević gleda, a što vidi? Trideset kukmastih posve žutih pačica pored brijega plivaju, uporedo trideset bijelih košuljica do vode na travici leže. Oprezno izdaleka sjaše Ivan carević s konja; visokom travom sakriven dopuže i uzme potihano jednu od bijelih košuljica, potom se stisne u grm čekajući što će biti. Pačice plivaju, pljuskaju po vodi, igraju se, rone. Najposlije doplivaju k brijegu, pošto su se naigrale, naronile, napljuskale; dvadeset i devet ih dotrči prevaljujući se k bijelim košuljicama, udare se o zemlju, sve se prometnu u krasne djevojke, opreme se, udare krilima i najednom iščeznu. Samo trideseta pačica ne smije na brijeg da izadje, sama samcata obija tamo amo sa žalosnom vikom oko brijega; sa strahom pruživši vrat gleda onamo i ovamo, sad prhne, sad iznova sjeda. Sažali se Ivanu caréviću na nju, i on evo izlazi k njoj iza grma, a ona mu čovječjim progovara glasom; „Ivane careviću, daj mi odijelo moje, ja ću ti poslužiti." On se s njome nije prepirao, košuljicu metne na travu i čedno se udalji, stane za grm. Pačica poleti na travu. A što najednom vidi, Ivan carević? Stoji pred njime u bijelu odijelu djevojka, mlada i prekrasna, da se taka

ni u pripovijesti iskazati ne može, niti se perom opisati dade, te mu crveneći se od stida podaje ruku i oborivši stidne oči govori mu glasom zvonkim kao srebro: „Hvala ti, dobri Ivane careviću, što si me poslušao; time si sebi uslugu učinio, no i sa mnom bit ćeš zadovoljan. Ja sam kći Koščeja Besmrtnoga, Marja carevna. U njega ima trideset nas mladih kćeri. Podzemnim carstvom vlada Koščej. On te već odavno čeka u goste i vrlo se ljuti, no ti se ne brini za to, samo učini to, što ću ti kazati. Slušaj: Kako ugledaš cara Koščeja, padni na koljena, puži upravo k njemu; on će zatopotati, — ti se ne boj; stane l' grditi, — ne slušaj, puži, pa mir i Bog; što će potom biti vidjet ćeš; sad nam je vrijeme". I Marja carevna udari majušnom nožicom svojom o zemlju, zemlja se rasklopi u onaj mah i oni se spuste zajedno u podzemno carstvo. Vide dvorac Koščeja Besmrtnoga, gradjen od samoga tesanoga dragoga kamena rasvjetljujući jasnije od nebeskoga sunca sve pod zemljom. Ivan carević ulazi odvažno. Koščej sjedi na prijestolju, sa svijetlom krunom na glavi; oči mu sjaju kao dva zelena draga kamena, ruke su mu račje škare. Kako ga samo izdaleka zagleda, u onaj se mah Ivan carević baci na koljena. Koščej lupne nogom, zelene mu oči strahovito planu i zavikne tako, da su se svodovi podzemnoga carstva stresli. Sjetivši se riječi Marje carevne dopuže požapke Ivan carević k prijestolu; car buči, a carević puže te puže. Najposlije bude to caru smiješno: „Dobro si, lopove, uradio", reče on: „ako me i jesi nasmijao, to ja opet ne ću pravde s tobom zametati. Dobro nam došao u podzemno carstvo; no da znaš, za tvoj neposluh tri službe treba da nam odslužiš; sjutra ćemo se o tome porazgovoriti, sad je već kasno; nosi se". Tu uzmu dva vratara žurno pod ruke carevića Ivana uljudno.

S njime podju u sobu njemu odredjenu, otvore vrata, poklone mu se do pâsa, odu, a on ostane ondje sam. Bez brige legne u krevet i naskoro usne dubokim snom. Sjutradan rano ujutru zovne car Koščej k sebi Ivana carevića: „Nude, Ivane careviću, reče on, sad da vidimo, kaki si ti majstor. Izvoli nam na primjer sagraditi ove noći dvorac sa zlatnim krovom, s mramornim zidovima, s kristalnim prozorima, naokolo uredjen vrt, a u vrtu ribnjaci s karasima. Ako ovaj dvorac sagradiš, našu ćeš carsku milost zaslužiti, ako l' ne sagradiš, molim, da me ne prekoravaš . . . ne ćeš glave na ramenu nositi"! — „Ao, prokleti ti Koščeju", pomisli Ivan carević: „evo, što je zamislio, gledaj, molim te!" — S teškom se tugom vrati u sobu i sjedi žalosteći se. I već nastane veče, kad al' doleti k njegovu prozoru sjajna pčelica, udara u staklo i on čuje glas: „pusti me unutar."

Otvori se prozorac, pčelica uleti i najednom se prometne u Marju carevnu. „Zdravo, Ivane careviću! U što si se tako zamislio?" — „Ako i ne ćeš, zamislit ćeš se", kaže on, „Ćaća tvoj ide za mojom glavom". — „A što si ti namislio učiniti"? — „Što? ništa. Neka mi skine glavu, dvaputa se ne umire, jedanput se mora". — „Nemoj, dragi moj Ivane careviću, ne valja se odmah izgubiti. Je l' to nevolja? nevolja je pred tobom. Ne tuguj, jutro je, i sam znaš, pametnije od večera. Lezi spavati, a sjutra ranije ustani; tvoj će dvorac već sagradjen biti, a ti samo podji s čekićem, pa kucaj u zid".

Tako se sve i zbude. Ujutru izadje prije zore, prije osvita Ivan carević iz sobe . . . gleda, a dvor je već gotov, divan tako, da se izreći ne može. Koščej se začudi, ne će da vjeruje očima. „Ti se, lukavče, ne šališ! „tako reče Ivanu careviću: „vidim, ti si spretne ruke, ali da vidimo, jesi l' i domišljat. Trideset je u mene kćeri, prekrasnih carevni. Sjutra ću ih sve redom

postaviti, a ti treba tri put da prodješ mimo njih i trećiput ne pogriješivši da upoznaš najmladju kćer moju, Marju carevnu; ne upoznaš li je, na tebi nema glave. Hajde".

Ala se baš dosjetilo mudrosti strašilo! Ivan carević sjedeći pod prozorom pomisli, ja da Marje carevne ne upoznam: kaka je to muka"? — „A taka muka, „kaže Marja carevna uletjevši kao pčela „da te ne bi, ne zauzmem li se ja za tebe, minula nevolja. Trideset je nas sestara, i sve smo jednoga lica i tako smo slične, da nas sam otac naš samo po odijelu može raspoznati". — „Nu, što da uradim"? — „Evo što: Ja ću biti ona, u koje na desnom licu opaziš mušicu. Gledaj, budi oprezan, dobro se zagledaj. Lako je pogriješiti. Do vidjenja". I pčela iščezne.

Sjutradan zove opet car Koščej Ivana carevića. Carević već je na mjestu i sve stoje u jednakom odijelu redom oborivši oči. „Nude, majstore", reče Koščej, „izvoli proći mimo te krasotice, a treći put se potrudi pokazat nam Marju carevnu."

Ide Ivan carević; gleda u oba oka, zaista potpuna sličnost! I on prolazi prviput, — mušice nema; prolazi drugiput, — sve još mušice nema: prolazi treći i vidi, kako se mušica k njoj na svježe lice neopaženo krade, a obraz joj pod njom gotovo gori; plane i u njemu i s dršćućim srcem: „Evo Marje carevne!" reče Koščeju, pruživši ruku krasotici s mušicom. — „Ej! ej! sad ja vidim, nije to čist posao!" progundja Koščej izvalivši ljutito na carevića oba zelena oka. „Istina je, upoznao si Marju carevnu, no kako si je upoznao? u tome i jest lukavost; jamačno to bez grijeha nije. Samo se strpi, sad ću ja tebe . . ., a ti nam premudrost svoju ovdje djelom pokaži; ja ću zapaliti slamku, a ti mi,

dok bude slamka gorjela, ovdje ne maknuvši se s mjesta sašij par čizama; to nije nikakvo čudo, ali znaj unaprijed, ako ne sašiješ, — past će glava tvoja; do vidjenja." — Tužan se vrati Ivan carević u sobu, a pčelica Marja carevna već je tamo. „Što si opet tako zamišljen, dragi Ivane careviću?" upita ona. — „Nehotice ćeš se zamisliti", odgovori joj on. „Tvoj je otac zasnovao novu šalu, ja da mu sašijem čizme. Zar sam ja čizmar kaki? ja sam carski sin; ja nijesam po rodu gori od njega. On je Koščej Besmrtni! mnogo smo mi već vidjeli tih besmrtnih!" — „Ivane careviću, a što ćeš učiniti?" — „Što da tu činim? Čizama šiti ne ću. Uzme l' mi glavu, — neka ga bijes nosi! kaka mu potreba!?" — „Nemoj tako, drago moje, ta mi smo sada ženik i nevjesta; ja ću se postarati, da te izbavim; mi ćemo se zajedno spasti, ili ćemo poginuti. Valja da bježimo, druge pomoći nema". To rekavši pljune Marja carevna na prozor, pljuvanka se za čas smrzne na staklu, potom ona iz sobe izadje s Ivanom carevićem zajedno, vrata ključem zaključa, a ključ daleko baci. Uzevši se zatim za ruke, dignu se, i za tren se osjete ondje, gdje su sašli u podzemno carstvo. Isto jezero, niski brijeg, mlada svježa livada i vide, gdje po svježoj livadi veselo igra konj Ivana carevića. Kako je silni konj osjetio svoga konjanika, za'rza, zaigra i poteče upravo k njemu i primaknuvši mu se stane kao ukopan pred njime. Ivan carević ne razmišljajući dugo sjedne na konja, carevna s njime i puste se kao strijela u bijeg.

Car Koščej pošalje u odredjeni sat dvorske sluge, da pitaju Ivana carevića, što se izvolijeva tako dugo zatezeti, car ga očekuje. Sluge dodju, a vrata zaključana. Kuc, kuc! I gle, iza vrata im odgovara pljuvanka kao sam Ivan carević glavom: „evo me sada", a nitko ne dolazi. Razbijesni se Koščej. „Je l' se nasmijati naumio.

što li? Potecite onamo! razbijte vrata, i u taj mah mi za vrat dovucite toga prostaka!"

Sluge poteku, vrata razbita, a nigdje ni žive duše; pljuvanka se upravo grohotom smije. Koščej malo da od ljutine nije prasnuo. „Ao, prokleti lopove! ljudi! ljudi! žurno svi za njim u potjeru! Sve ću vas povješati, ako uteče!" Potjera krene. „Čini mi se, da čujem topot" šapće Ivanu carevići Marja carevna, pritisnuvši se vrućim grudima k njemu. On skoči s konja i prisloniši uho k zemlji govori joj: „lete i evo ih." — Onda se nema oklijevati kad", reče Marja carevna, i u taj se isti čas stvori ona sama rijekom, Ivan carević željeznim mostom, crnim gavranom konj, a carski se drum rascijepi na tri druma za mostom. Brzo potjera goni za svježim tragom, no približivši se k rijeci stanu sluge Koščeja kao cjepovi. Do mosta se vidi trag, dalje se i trag gubi, i drum se na troje dijeli. Nema tu pomoći, umne se glavice vrate natrag. Strahovito se car Koščej razljuti čuvši o njihovome neuspjehu.

„Lude, ta most i rijeka bili su oni! tome ste se lako domisliti mogli, budale! Natrag! Da mi ga svakako ovamo dovedete!" Opet krene potjera. „Čini mi se, čujem topot", šapće opet Ivanu carevići Marja carevna. Skoči on sa sedla i prisloniši uho k zemlji govori joj: „lete i evo ih". U taj isti čas stvori se Marja carevna zajedno s Ivanom carevićem i konj s njima gustom šumom; u toj šumi ne zna se broj putovima i stazama; a po šumi, čini se, jašu dva konjanika. Po svježem se tragu primiče evo potjera šumi, vide u šumi brze konje, te se puste za njima, da ih stignu, a šuma se pružila sve do Koščejeva carstva. Lete gonitelji, a konj pred njima trči te trči; čini se blizu, samo da ga zgrabi, ali jok, ne da se. Gle čudo! najednom se nadju na samome ulazu u Koščejevo carstvo, na samome onom

mjestu, s kojega su pošli u potjeru. Svega nestalo; nema ni konja, ni guste šume. Praznih se ruku iznova jave pred Koščejom. Kao pseto na lancu stane se Koščej bacati. „Ja ću toga obješenjaka! konja ovamo; Sam ću za njim! vidjet ćemo, kako će se mene riješiti!"

Iznova tihano šapće Marja carevna Ivanu carevići: „Čini mi se, čujem topot"; i iznova joj odgovara! „lete i blizu su". — „Teško nama! ovo je Koščej, moj otac, sam glavom, no u prvoj je crkvi konac njegovu carstvu, dalje k crkvi ne smije se nikako primaći s konjem. Daj mi krst tvoj s moćima". — Saslušavši Marju carevnu skida s vrata svoj krst zlatni Ivan carević i u ruke joj ga predaje, i u onaj se čas pretvori ona u crkvu, on u monaha, a konj u zvonik, i u isti čas doleti k crkvi Koščej s pratnjom.

„Nijesi li vidio, časni starče, proći ovuda putnike?" upita monaka. — „Ovaj su čas ovuda prošli na konju Ivan carević s Marjom carevnom; ušli su u crkvu, svetima se pomolili, a meni su naložili, da zapalim svijeću za zdravlje tvoje i tebi da se poklonim, ako k meni dodješ. — „Da vrat prokletnici skrhaju!" Vikne Koščej i okrenuvši konja krene kao mahnit s pratnjom natrag i došavši kući posiječe bez milosrdja sve do posljednjeg sluge. Ivan carević odjaše sa svojom Marjom carevnom dalje ne bojeći se više potjere. Idu oni evo korakom, već se sunce nagnulo k zapadu i najednom se stvori pred njima na večernjim livadama prekrasan grad. Ivan carević zaželi živo jahati u taj grad. „Ivane carevići! reče Marja carevna, ne idi onamo, ne stiskuje se badava iskusno srce moje, bit će nesreće". — „Čega se bojiš, Marjo carevna? Ja ću onamo samo na jedan časak, da vidim grad, pa ću se vratiti." — „Nije teško ući, već izaći. E, neka bude! idi, a ja ću ovdje ostati ležeći kao bijeli kamen na drumu; pazi, dragane moj,

budi oprezan; car i carica i kći njihova carevna izaći će ti u susret, i s njima bit će prekrasno dijete; ne cjelivaj to dijete, kako ga cjeluješ, u onaj čas zaboravit ćeš mene; onda ja ne ću ostati na svijetu: od tuge ću umrijeti i ti ćeš biti uzrok smrti mojoj. Ovdje evo na na drumu čekat ću te tri dana, a kako treći dan ne dodješ.... No oprosti, idi u ime božje!" I odjaše u grad oprostivši se s njome Ivan carević sam Na drumu osta Marja carevna kao bijel kamen. Prolazi dan, prolazi drugi, najposlije prolazi i treći, — Ivana carevića nema. Jadne l' Marje carevne! On se nije držao njena nauka. U gradu mu izadju u susret i car, i carica, i kći njihova carevna, s njima istrči prekrasno dijete, kuštrav dječak, nestaško, s očicama kao zvijezde sjajnim, te se baci upravo u ruke Ivanu careviću, a taj je ljepotom njegovom tako očaran, da ga obezumivši se stao cjelivati u vruće obraze, i u taj mu čas potamni pamet i on zaboravi Marju carevnu. Tuga je spopane: „Ti si me ostavio, čemu da i živim dalje!" i u isti se čas prometne iz bijeloga kamena Marja carevna u modar cvijet poljski. „Ovdje ću na drumu ostati, možda me tko prolazeći zatapka u zemlju," reče ona, a na modrim listićima zasja suzna rosica. U to je vrijeme drumom išao starac, opazi na drumu modri cvijetak, začaran ljepotom njegovom iskopa ga oprezno s korijenom i prenesavši ga u kućicu svoju presadi ga u koritašce tamo, zalije ga vodom i stane mili cvijetak njegovati. A što se dogodi? Od toga samoga časa nije ništa u kući ostalo pri starome; starac se probudi, a u kući je sve već uredjeno kako valja, nigdje nema ni praška, u podne dodje kući, a objed već je gotov, i stô već stolnjakom prostrt, sjedaj, pa samo uživaj. On se čudio, nije znao što misli, najposlije ga stao strah hvatati i on podje tražiti savjeta u jedne vračare babe, što da

radi. „Evo, što uradi, tako mu odgovara vračara: ustani prije prve rane zore, dok još nijesu pijevci propjevali i na oba oka gledaj, što se u kući tvojoj stane micati, to ti ovom evo maramicom pokrij. Vidjet ćeš, što će biti". Čitavu noć je starac na krevetu ne stisnuvši oka proležao. Sinu zora, a u kući bude vidno i vidi on najednom, gdje se modri cvijetak stresao, s tanke stabljike prhnuo i stao letjeti po kući; sve se na svoje mjesto namještalo, prašina se izmetala, a oganj se u peći razgorijevao. Žurno skoči s kreveta starac i pokrije cvijetak maramicom i najednom se obri pred njim krasotica Marja carevna. „Što si učinio?" reče ona, „zašto si mi povratio život moj? Ženik moj Ivan carević prekrasni zabacio me, i zaboravio me". — „Ivan tvoj carević sad se ženi. Već je svadbena gozba zgotovljena, i gosti se već skupili." — Marja carevna zaplače gorko, utrvši suze potom, obukavši se u krasnu suknju podje u grad. Dodje u carsku kuhinju, lete onuda kuhači u bijelim kapama i pregačama, na sve strane šum, buka, lupa. I Marja se carevna približi najstarijem kuhaču, te govori s umiljatim licem i slatkim kao svirala glasom: „Kuhaču, golube moj, poslušaj me, daj da ispečem svadbeni kolač za Ivana carevića." Kuhač u poslu, htjede od ljutine da se otrese na nju, ali mu riječ u bijelome grlu zape, kako vidi Marju carevnu, te joj odgovori s prijaznim pogledom: „U dobar čas, krasotice djevojko, radi sve, što ti volja; ja ću sam odnijeti careviću kolač tvoj".

Kolač je evo ispečen, a zvani gosti kako valja već posjedali za golem stô i časte se. Uslužni kuhač postavi dostojanstveno golemi kolač na divnoj srebrnoj zdjeli na stô pred Ivana carevića; svi se gosti začude opazivši kolač. No isto je vršak s njega Ivan carević skinuo, — gle novo čudo! Modri golub poleti odanle

s bijelom golubicom. Golub se šeta po stolu, golubica za njim gučići: „Golube, moj golube, stoj, ne bježi! zaboravit ćeš me, kao što je Ivan carević zaboravio Marju carevnu.“

Ivan carević ahne čuvši tu riječ golubičinu, skoči kao bezuman i potrči k vratima, a za vratima već stoji Marja carevna i čeka. U krioca poigrava vranac od nestrpljivosti osedlan, zauzdan. Ne valja oklijevati. Jaše Ivan carević sa svojom Marjom carevnom, jašu te jašu, i dolaze evo u carstvo Berendjejevo. I car i carica dočekaju ih s veseljem takim, kakvo niti je tko vidio, ni čuo. Dugo nijesu razmišljali s časnom gozbom pa na svadbu. Skupili se gosti da svadbu svadbuju. Ja sam tamo bio, medovinu i pivo pio, po ustima mi je teklo u grlo ne doteklo.

13. Snježana.

Bio seljak Ivan i u njega žena Marja, ali djece u njih bilo nije. Ivan i Marja živjeli u ljubavi i u slozi; i tako su i ostarjeli, a djece u njih sve još bilo nije. Radi toga se oni silno žalostili, te su se samo gledajući na tudju djecu tješili. Ali tu nemaš što raditi. Tako je već očevidno Gospod dosudio: ta sve u svijetu biva ne po našoj glavi, već po božjoj volji!

Jednom, kako dodje zima, i napalo mlada snijega do koljena, — izvrve djeca na ulicu, da se poigraju, a staračci naši sjeli k prozoru, te gledaju na njih. Djeca su bježala, bila obijesna i stala graditi babu od snijega. Ivan je s Marjom gledao šuteći, te se zamisle. — Najednom se Ivan nasmije i reče: „ne bi l' i mi pošli, da sebi sagradimo babu?“ I za Marju je očevidno došao veseo sat. „A što“ — reče ona — „da podjemo, da se razveselimo u starosti! Ali čemu da ti sebi babu gradiš,

jedna je i tebi i meni dosta; napravimo radije sebi dijete od snijega, kad nam Bog nije dao živo!“ — Sto je istina, istina je“ . . . . reče Ivan, uzme kapu i podje u vrt sa staricom. I oni uzmu u istinu graditi lutku od snijega; slože trup s ručicama i s nožicama; postave na vrhu okruglu grudu i izglade iz nje glavicu. „Božja vam pomoć!“ reče netko prolazeći mimo. — „Hvala — zahvaljujemo!“ reče Ivan. „Božja je pomoć za sve dobra,“ pridoda Marja.

„A što vi to radite?“ — „A evo, što vidiš!“ reče Ivan. „Snježanu . . . .“ pridoda Marja nasmijavši se.

— „To dakle . . . . pomozi vam Bože!“ reče odlazeći prolaznik. — „Još jedanput hvala!“ reku mu oboje naših staraca i opet se prihvate svoga posla. I ovi evo izgrade nosić i bradicu, načine dvije jamice ispod čela, i tek što je Ivan prorezao usta, — kad tamo, najednom dahne iz njega toplim dahom. Ivan žurno odmakne ruku, samo gleda: jamice u čelu samo da ne puknu i iz njih evo progledaju modre očice, pa i usne su već kao malinove i smiješe se: „Što je to, Gospode! nije l' to napast kakova?“ reče Ivan stavljajući na sebe znak krsta. A lutka naklanja k njemu glavicu kao živa i zamahne ručicama i nožicama po snijegu kao napršče u pelenicama.

„Ah, Ivane, Ivane!“ — krikne Marja zadrhtavši od radosti, — „evo nam Gospod dijete daje!“ i poteče grliti Snježanu, a sa Snježane spadne sav snijeg kao ljuska s jajeta, a na Marjinim rukama već je bila prava živa djevojčica, — pa tako ljubazna, da je čudo! „Aj ti, draga moja Snježano!“ klikne starica grleći željeno svoje a neočekivano dijete i pobjegne s njime u kuću.

Ivan se s mukom osvijesti od tolikoga čuda, a Marja izgubi gotovo pamet od radosti.

I Snježana raste evo ne s danima, već sa satovima,

*

i s danom sve bolje. Ivan i Marja ne mogu joj se naradovati. I u domu je njihovu bilo veselo. Djevojke sa sela bez prestanka zabavljaju u njih i kite babinu kćerku kao lutku; razgovaraju s njome, pjevaju joj pjesme, igraju se s njome svakojake igre i naučaju je svemu, kako to u njih već biva. A Snježana tako je pametna: sve opaža i shvaća. I kroz zimu postane ona djevojka odista od trinaest godina od prilike; sve razumije, o svemu govori i takim slatkim glasom, da se ne možeš naslušati. I ona je tako dobra, poslušna i sa svakim prijazna; srce je u nje kao na dlanu. A sama je — bijela kao snijeg, očice kao nebo modre; svjetloruse kite do pojasa; rumenila u nje nema nikakoga kao da nije žive krvce u tijelu bilo .... ali i bez toga bila je ona tako krasna i lijepa, da je se nagledati ne možeš. A kad bi se ona razigrala, bila je tako utješna i prijatna, da ti se duša raduje! I sve se ne mogu nasladiti na Snježani, a starica je Marja svom dušom svojom ljubi. „Evo, Ivane!“ — govorila ona mužu, — „i nama je Bog darovao radost za starost! i ostavila me tuga srca moga!....“ A Ivan joj govorio: „Hvala budi Bogu! ovdje radost nije vječna, a žalost nije beskrajna.... Prošla zima. Radosno zaigralo na nebu proljetno sunce i prigrijalo zemlju. Na kopnim mjestima zazelenjela rudina, i zapjevala ševa. I već se krasne djevojke skupile u kolo pod selom i zapjevale:

„Vesno krasna! na čemu si došla,
Na čemu se dovezla?...
Na ralici, na branici!...

A Snježana draga nešto se rastuži.

— „Što ti je, dijete moje?“ govorila joj ne jedanput Marja milujući je, — „da nijesi bolesna? sveudilj si taka nevesela, sasvim si s lica spala. Da te nije urekao

rdjav čovjek? — A Snježana joj svaki put odgovarala: „nije mi ništa, majčice! ja sam zdrava....“

I posljednji je snijeg proljeće potislo svojim krasnim dnevima. Procvali voćnjaci i livade; zapjevao slavuj i svaka ptica, i sve je u božjem svijetu postalo življe i veselije. A srdačna je Snježana još tužnija bivala: odbijala se od družica i sve se krila od sunca u sjenu kao bijela gjurgjica pod drvo. Njoj je samo drago bilo pljuskati kod studena izvora pod zelenom vrbicom. Snježani bila je sjena i hladak sve, a i od toga draže česta kišica. Za kišice i u sumrak bivala ona veselija. A kad se jednom nadviju sivi, tmasti oblaci, te se prosuli krupnim gradom, Snježana se tako njemu obraduje, kako se druga koja ne bi bila ni krupnome biseru. „Ah, majčice, kako mi je ugodno, kako lijepo!“ vikala tad Snježana skačući po dvorištu i mećući pod grad šačice svoje. A kad opet sunce pripeče i grad voda odnijela, zaplače Snježana za njim tako jako, kao da se sama hoće da rastoči u suzama, — kako rodjena sestra plače za bratom.

Ali i proljeću već dodje kraj; dodje Ivanj dan. Djevojčice sa sela skupe se u šetnju u gaj i podju po Snježanu i navale na babu Marju: „pusti te pusti s nama Snježanu!“ Marja od straha nije htjela, da je pusti, — a i Snježani nije se htjelo ići s njima; ali se izgovoriti nijesu mogle. A k tome pomisli Marja, možda se njena Snježana razvedri! I ona je nakiti, poljubi je i reče: „podji, dijete moje, razveseli se s družicama, a vi, djevojčice, gledajte, čuvajte moju Snježanu.... ta ona je u mene, i same znate kao prah u oku!“ — „Dobro, dobro!“ viknu one veselo, zgrabe Snježanu i podju gomilom u gaj. Tamo su one vile vijence, vezale cvijeće u kitice i zapjevale svoje sjetnovesele pjesme. Snježana bila s njima nerazdružna. Kad je sunce zašlo,

nalože djevojčice lomaču od trave i sitne suvadi, zapale je i sve stanu s vijencima u red jedna za drugom, a Snježanu postave posljednju iza svih. — „Gledaj — rekoše one, — kako ćemo mi poteći, i ti tako isto poteci odmah za nama, — ne zaostaj!“ I sve evo zapjevavši Ivanjsku pjesmu poskaču preko vatre. Najednom nešto iza njih zapišti i projeca tužno: au! . . . One se u strahu obazru: nema nikoga. Pogledaju jedna na drugu i ne vide medju sobom Snježane. — „A jamačno se sakrila, šaljivica,“ reku one i razbježe se tražeći, ali nikako da je nadju, vikale, aukale, — ona se ne odziva. „Kud bi se ona djela?“ govorile djevojčice. „Očevidno je kući potekla“, reku one po tom i podju u selo, ali Snježane ni u selu nije bilo.

Tražili je drugi dan, tražili i treći; pretražili i sav gaj, — grm po grm, drvce po drvce. Snježane nema te nema i trag joj se zameo. Dugo su Ivan i Marja tugovali i plakali za svojom Snježanom, dugo jošte polazila je siromašna starica svaki dan u gaj, da je traži, i sve je zvala kao kukavica jadna:

„Au, au! Snježano
Au, au! golubice!“

I ne jedanput joj se činilo, kao da se glasom Snježane odzivalo: au! . . . Ali Snježane sve nema te nema!

A kud se djela Snježana? . . . Je li je ljuta zvijer odvukla u gustu šumu, ili ptica grabilica odnijela k sinjemu moru? . . . . Ne, niti je ljuta zvijer odvukla u gustu šumu, niti je ptica grabilica odnijela k sinjemu moru, nego kako je Snježana potekla za družicama i skočila u vatru, — odmah se ona rasplinula uvis kao laka para, svila se u tanak oblačak . . . . . i poletjela u podnebesne visine.

14. Slijepi konj.

(Na narodnom, od Ušinskoga).

U davno, u vrlo već davno vrijeme, kad još ne samo nas, nego i naših djedova i pradjedova nije bilo na svijetu, bio na morskome brijegu bogat i trgovački slavenski grad Vineta, a u tome je gradu živio bogati trgovac Usedom, čije su ladje natovarene dragocjenom robom plovile po dalekim morima. Usedom bio vrlo bogat, te živio raskošno. Može biti, da je i samo ime Usedoma ili Vsedoma dobio od toga, što je u njegovu domu bilo jamačno svega, što se samo moglo u ono vrijeme naći i dobro i drago; a sam domaćin, domaćica njegova i djeca jeli su samo iz zlatnih i srebrnih tanjura, hodili samo u samur-odijelu i u zlatom utkanoj svili.

U konjušnicama Usedomovih bilo mnogo izvrsnih konja; no ni u Usedomovoj konjušnici, ni u svoj Vineti nije bilo konja bržega i krasnijega od Stiži-vjetra, — tako je Usedom prozvao svoga ljubimca jahaćega konja radi brzine njegovih nogu. Nitko nije smio, da usjedne na Stiži-vjetra osim domaćina sama, a domaćin nije nikad jahao na drugome kakom konju. Dogodi se, da je trgovac na jednome od svojih putova u trgovačkom poslu vraćajući se kući, prolazio na svojem konju ljubimcu kroz veliku i mrku šumu. Bilo pod veče, šuma bila strašno mrka i gusta, vjetar je njihao vršikama mrkih borova; trgovac je jahao sam samcit i korakom čuvajući svoga ljubimca konja, koji je sustao bio od dalekoga puta. Najednom iskoče iza grmova, kao ispod zemlje, šest plećatih momaka sa zvjerskim licima, u šubarama, sa sulicama, sa sjekirama i s noževima u rukama; tri na konjma, tri pješke — i dva već razbojnika zgrabe trgovčeva konja za uzdu. Bogati Usedom ne bi

rodjene svoje kuće vidio, da je pod njime bio drugi kakavgod konj, a ne Stiži-vjetar. Osjetivši na uzdi tudju ruku konj se trgne naprijed, širokim svojim silnim prsima obori na zemlju dva drska zlotvora, koji su ga držali za uzdu, smota pod noge trećega, koji se mašući sulicom zalijetao naprijed i htio već, da mu pregradi put, te odmakne kao vihar. Razbojnici na konjma puste se u potjeru; i u njih bili konji dobri, ali gdje će oni stići Usedomova konja? Stiži-vjetar, premda sustao, osjetivši potjeru odmiče kao strijela odapeta iz čvrsto napeta luka i ostavi daleko za sobom razjarene zlotvore. Za pô sata već je Usedom dojahao u rodjenu svoju kuću na svome dobrome konju, s koga je pjena u krpama padala na zemlju.

Slazeći s konja, kojega su se bokovi od umora podizali visoko, obeća trgovac tu svečano potreptavajući ga po sapunastoj šiji, ma što se s njime dogodilo, da ga nikad prodati ne će, niti će kome darovati, svoga vjernoga konja, prognati ga ne će, ma kako omatorio i da će mu svaki dan do smrti same davati po tri mjere zobi. Ali požurivši se k ženi i k djeci nije Usedom sam prigledao konja, a lijeni sluga nije izvodao izmučenoga konja kako treba, nije dao, da se potpuno ohladi, te ga prije vremena napojio. Od toga je vremena Stiži-vjetar začeo pobolijevati, ginuti, na nogama oslabi, i najposlije oslijepi. Trgovcu ga veoma žao bilo i pô godine držao je tvrdo svoje obećanje: slijepi je konj kao i prije stajao u konjušnici i svaki su mu dan davali po tri mjerice zobi. Usedom kupi po tome sebi drugoga jahaćega konja, ali za pô godine učini mu se odviše neopravdano, da se slijepome, ni za što zgodnome konju daju po tri mjerice zobi i odredi, da mu se dvije podavaju. Prodje još pô godine, slijepi je konj bio još mlad, trebalo ga dugo hraniti i stanu mu davati po jednu mjericu. Najposlije učini se i to trgovcu teško, i on dade sa Stiži-vjetra skinuti uzdu, te ga istjera na vrata, da ne zaprema badava mjesta u konjušnici. Slijepoga konja isprate sluge iz dvorišta štapom, budući da se upirao i nije htio da ide.

Siromašni slijepi Stiži-vjetar ne poimajući i ne videći kud ići ostane stojeći za vratima spustivši glavu i tužno strižući ušima. Nastupi noć, udari snijeg, spavati na kamenu bilo je tvrdo i hladno za siromašnoga slijepoga konja. Nekoliko je sati postojao na jednome mjestu, ali ga najposlije prisili glad, da traži hranu. Podigavši glavu, njuškajući po zraku ne bi l' gdjegod nabasao makar na bagljicu slame sa stara propala krova, lutao je na slijepu sreću slijepi konj, te se spoticao neprestano sad na ugao kuće, sad na ogradu.

Treba da vam kažem, da Vineta, kao i svi starinski slavenski gradovi, nije imala kneza, a stanovnici gradski da su se upravljali sami skupljajući se na trgu, kad je trebalo bilo rješavati kake važnije poslove. Takova se skupština narodna za rješavanje osobitih posala, za sud i raspravljanje zvala vijeće. Posred Vinete, na trgu, gdje se skupljalo vijeće, visjelo je na četiri stupa veliko zvono vijeća, na kojega glas skupljao se narod, i u koji je smio zvoniti svak, koji je držao, da je uvrijedjen i tražio od naroda sud i zaštitu. Dakako da nitko nije smio zvoniti zvonom vijeća poradi trica znajući, da će ga narod za to jako kazniti.

Lutajući po trgu slijepi, gluhi i gladni konj nabasa slučajno na stupove, na kojima je visjelo zvono i misleći, ne bi li možda izvukao iz strehe bagljicu slame zahvati zubima konopac privezan za bat zvona i stane drmati. Zvono zazvonilo tako silno, da se narod ne gledeći na to, da je još rano bilo, stao gomilama skupljati na trgu želeći znati, tko tako gromovito traži sud

njegov i zaštitu. Svi su u Vineti poznavali Stiži-vjetra, znali su, da je spasao život gospodaru svome, znali obećanje gospodarovo, — te se začudili videći nasred trga siromašnoga konja, slijepa, gladna, kako dršće od zime, pokrita snijegom. Skoro se objasni, o čemu se radi, i kad narod sazna, da je bogati Usedom izagnao iz kuće slijepoga konja, koji mu je život spasao, odluči jednoglasno, da je Stiži-vjetar imao potpuno pravo zvoniti zvonom vijeća. Oni pozovu na trg nezahvalnoga trgovca i ne obazirući se na njegovo opravdanje zapovjede mu, da uzdržava konja kao prije i da ga hrani do same smrti njegove. Osobit bi čovjek odredjen, da pazi, da se osuda ispunja, a osuda bi urezana u kamen, postavljen na uspomenu dogadjaja na trgu vijeća. Kažu medjutim, da nije ni jedanput trebalo, da prinudjaju Usedoma, da vrši osudu vijeća. Trgovac je osjetio svu grdobu svoga postupka, hranio i mazio je slijepoga konja do same smrti njegove.

Cijena knjigama,

koje je izdalo književno društvo sv. Jeronima, a mogu se još kupiti: u Dubrovniku kod Pretnera, na Rijeci kod P. Balbia, u Senju kod Devčića i dr. i I. Hreljanovića, u Spljetu kod Morpurga, u Varaždinu kod Štiflera i Štreihera, u Križevcu kod Neuberga, u Metkoviću kod Ante Nikolacza, trgovca, u Zagrebu kod odbora, u kući društvenoj, Trenkova ulica br. 1, u knjižari Gjure Trpinca (jugoslav. akademije), u knjižari Kugli-a, u sveuč. knjižari Rob. Auera, u knjižari Strmeckia i kod Hribara.

Životinje. Diel III. i IV. Napisao prof. Šebišanović. (Sa sl.) 40 fil.

Životinje. Diel V., VI., VII. i VIII. Napisao D. Trstenjak. (Sa sl.) 40 fil.

Životi svetaca i svetica Božjih. Napisao dr. Fr. Iveković. Za mjesece lipanj do prosinca. 40 fil. svaki svezak.

Mijat Briguša, pripovijest za puk. Napisao Drag. Stražimir. (Sa 2 sl.) 40 fil.

Pripovijesti iz povjesti hrv. iz okolice križevačke. Od D. Ferkića. 20 fil.

Ratarstvo za puk. Napisao Drag. Stražimir. 40 fil.

Večernji razgovori o sv. obredih kat. crkve. Napisao Gj. Šimončić. 20 fil.

Govedarstvo. Napisao M. Kučenjak. 40 fil.

Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati. Od Vj. Klaića. I., II., III. Po 40 fil.

Domaća perad ili živad. Priredio Andrija Hajdinjak. 30 fil.

Vjekopis biskupa tršćanskoga Dobrile. Od Cvj. Rubetića. 30 fil.

Supruga (žena) **prava kršćanka.** Za puk napisao Isidor F. Paulić. 30 fil.

Nauk o domaćem uzgoju. Napisao Ferdo Filipašić. 40 fil.

Krmadarstvo ili kako valja svinje gojiti. Napisao Nikola Vežić. 20 fil.

Kovačeva Barica. Seoska pripovijest. Napisao Dragutin Lihl. 40 fil.

Pripovijesti iz hrvatske povjesti. Od Vj. Klaića. I., II. i III., po 50 fil.

Pripovijesti iz hrvatske povjesti. Napisao dr. R. Horvat. IV. sv. 50 fil. sv. V. 50 fil.

Svilogojstvo za puk. Napisao Stjepan Mažuranić. (Sa 23. sl.) 30 fil.

Živinski liečnik. Napisao Ivan Jagić. (Sa 9 sl.) 60 fil.

Stolna crkva u Djakovu. (Sa 3 slike.) 2 krune.

Pripovijetke za puk Lava N. Tolstoga. I. i II. sv., svaki 40 fil.

Zbirka korisnih pouka u kućanstvu i gospodarstvu. Napisao I. K. Cerovski. 60 fil.

Dobro diete. Dobar mladić. Dobar muž. Od Cvjetka Grubera. 60 fil.

Grof Borovački. Pripovijest od J. Zorića. 1 kruna.

O pristojnom ponašanju i o čistoći. Za puk napisao J. Kotarski. 30 fil.

Opis naše zemlje. Sastavio Lovro Matagić. (Sa 12 slika.) 60 fil.

Jagica i Mijo. Slika iz seoskoga i obrtničkoga života. Od J. Zorića. 80 fil.

Pobožna duša. Napisao I. K. Pagani. Preveo Stjepan Korenić. 80 fil.

Fabiola ili drevni kršćani. Od I. Gojtana. 30 fil.

Molitvenik za hrvatski puk. Od Kanižlića. Nevezan 2 krune.

Segregacija u Jurjevici. Pučka pripovijest od J. Zorića. 60 fil.

Lučba za puk po Vertovcu. Priredio L. Matagić. 70 fil.

Čovjek od rodjenja do ženitbe i II. sv. od ženitbe do smrti. Po Albanu Stolcu priredio Stjepan Korenić. Svaki 30 fil.

Život g. Isusa Krista. Od nadbisk. J. Stadlera. Knj. I., II. i III. po 80 fil.

Majstor Adam. Pripovijetka od V. Novaka. 50 fil.

Vračara Klara. Od I. Lepušića. 60 fil.

Okovi. Napisala Milena S. Pokupska. 60 fil.

Štitite životinje. 20 fil.

Magnetizam i elektricitet. Napisao Oton Kučera. (Sa 42 sl.) 50 fil.

Život bl. djevice Marije. Napisao dr. Josip Pazman. Sv. I. i II. po 80 fil.

Pripovijesti iz bosanskog života. Napisali Osman Aziz. 30 fil.

Domaća ljekarna. Napisao Škender Horvat. 60 fil.

Stari Slaveni. Povjesničke crtice. Sastavio Julius Gollner. 70 fil.

Ruža. Pripovijest od J. Zorića. 70 fil.

Uputa u ratarstvo. I. (Sa 71 sl.) M. pl. Eisenthal i Ot. Frangeš. 1 kruna.

Slike i uspomene sa sela. Napisao Janko Barlè. 60 fil.

Život sv. Josipa. Napisao dr. Josip Pazman. 60 fil.

Josip Juraj Strossmayer. O pedesetgodišnjici njegova biskupovanja napisao Janko Barlè. 40 fil.

Zločin i pravda Božja. Napisao Ivan Lepušić. 40 fil.

Slike iz svakidanjega života. Preveo Stjepan Žgurić. I. 60 fil. II. 50 fil.

Ribe. Napisao Škender Horvat. 50 fil.

Čovjek snuje, a Bog odredjuje. Napisao Dragutin Jovan. 60 fil.

Prirodni zemljopis. Geikie-Šenoa. 40 fil.

Slike iz svakidanjega života. Preveo Stjepan Žgurić. II. 50 fil.

Nasljeduj Hrista. Napisao Tomo Kempenski. Cijena broširano 60 fil., vezano 90 fil.

Pčelarenje sa pokretnim saćem. Napisao Kvirin Broz. 60 fil.

Za krst časni i slobodu zlatnu. Napisao Milutin Mayer. 60 fil.

Ruske narodne pripovijetke. Preveo M. Divković. 50 fil.